

Rényyszóró

SZÍNHÁZ • FOLK • ZENE • IRODALOM • KÉPZŐMŰVÉSZET



I. ÉVF. 5. SZÁM
ÁRA 12 PENGŐ

„EGY OROSZ MŰVÉSZNŐ”
a Városi Színházban vendégszerelő ukrán együttes tagja



NEY DÁVID. Augusztus 31-én lesz negyven esztendeje annak, hogy meghalt a magyar operai kultúra hőskorának hasonlíthatatlan Sarastrója, Roccója, Marcellje, Bölcse Salamonja, Wotanja.

Szabólegényből lett művész, közben hat kemény esztendőt szolgált I. F. J. nyolcadik lovas tüzérsztyályaiban. Nem „díszkatona” volt: résztvett a *kömgrázi csatában*, Lombardia megszállásában is és lovaglómester-ségig vitte. Itáliában tisztjei estén-kint a stagnáló előadásaira vezé-nyelték, hogy megtanulja, mi a belcanto. Katonakorában fedezték fel, mint Carusót, Leo Slezákot, Pataky Kálmánt.

Bécsben Suppé, a *Boccaccio* szer-zője volt a protektora: a Carl Theater kardalosa lett, havi 20 forint fizetéssel. A Nemzeti Szín-házhoz Richter János szerződtette, évi 600 forinttal.

Utólréhetetlen méltósággal alakította a hí harcosokat, fennkölt-lelkű főpapokat, nagy királyokat, komor félistenekeket. Nem hisszük, hogy tisztában lett volna azokkal a feladatokkal, amelyeket a szín-padon meg kellett oldania, de az alvajáró biztonságával tett-vett, járt-kelt és — anélkül, hogy tudta volna, mit csinál, hogy csinálja, — minden feladatot megoldott. Fé-nyesen.

Huszonötves jubileumán Mar-cellit énekelte *A hugenottákban*. „Mesteri alakítása gazdag törté-nelmi tanulmányok eredménye” — írták a lapok.

A banketten félrevonta Diósy Bélát, a *Journal* kritikását és így szólt:

— Gyönyörű cikket írt rólam, szerkesztő úr. Köszönöm szépen. Szeretnék azonban kérdezni valamit. Azt tetszett írni, hogy én „megtestesülése vagyok a puritán hugenotta szellemnek”. Ez bizonyosan így is van. Ha a doktor úr mondja... Én csak azt szeret-ném tudni — már húsz évvel ezelőtt szerettem volna megkér-dezni —, hogy tulajdonképpen kik is azok a hugenották?

Nemcsak a tehetsége volt ősz-tönös, a hangja is valóságos termé-szeti tünemény, elpusztíthatatlan. Füttyült azokra az óvatossági rend-szabályokra, amelyekkel az éne-kesek életét keserítik el jóakaróik. Párosával ette a rostélyost és itta a sört a felvonásközökben.

— A mesterséghez tartozik — mondta. — Látott már maga so-vány Falstaffot? Garát? Komtur? Madarász Henriket?

Ritka terjedelmű hangja volt, gét, sőt á-t is tudott énekelni.

— Te, Dávid! Hogyan „ve-szed” te az ária végén azt az á-t? — kérdezte énekesi tolvajnyelven egyik kártársa.

— Én nem „veszem” — felelte Ney Dávid. — Nekem van.

SALZBURG. A barokk szépség-gekkel pompázó ausztriai határ-város nemcsak azért aktuális, mert komor feyházában várják meg-

érdemelt sorsukat Szálasi és társai. Salzburg az idén is színtere lett a nyári ünnepi játékoknak. Szeré-nyebb keretek közt, mint azelőtt, de mégis fölelevenít egy idestova két évtizedes hagyományt. A hu-szas évek derekán Reinhardt Miksa, a magyar származású, világhírű rendező kezdeményezte és alapí-totta meg az ünnepi játékokat. Rendkívüli színpadi és zenei pro-dukciók céltudatosan megszer-vezett, nagyszabású sorozataival von-zotta oda a művészet nemzetközi zarándokait. Felejthetetlenek azok a szabadtéri játékok, melyek a dómterén játszódtak le. Ezek közül évről évre megismétlődött a „Jeder-mann” című középkori misztérium sorozatos előadása. Emlékezetes a Faust vára, melyet Goethe tra-gédiájának szabadtéri előadásai szá-mára tervezett Reinhardt. A zenei produkciókat Weingartner, Schalk, Walter, Toscanini és más, nagy karmesterek s a leghíresebb éne-kesek és hangszer-szolisták fém-jelezték. Salzburg nyaranta az egész európai művészvilág talál-kozhelye volt. Messzire kiható ötletek születtek, tömérdek élet-képes művészi terv alakult ki ezen a termékeny szellemi talajon. Salz-burg példája sokfelé utánzásra ta-lált. Ennek köszönhető, hogy éve-ken át nálunk is, Szegeden, majd Tatán rendeztek nyári ünnepi játé-kokat. Salzburg az idén főként zenei produkciókra szorítkozik. Vezetőül a rendezőség Walter Brunót hívta meg, aki a nácikorszak alatt ameri-kai száműzetésben élt és működött. Most, hogy visszatérhetett Európába, remélhetőleg nemsokára Budapest zenei közönsége is gyönyörködhet a nagy karmester klasszikus tolmá-csolásaiban.

TAPS a tenyerek összeverése által okozott zaj. Durva, fülserítő lármás a színházak fülének mégis a legked-vesebb muzsika. A taps, mire felér a színpadra, egységes tómusú, meleg muzsikává változik. A siker barbár szimfóniája a taps. Maga a közönség adja elő. A közönséget „az ezer-féjű démonnak” szokták nevezni, pedig sokkal érdekesebb lenne „a két ezer-tenyerű démonnak” hívni. A tapszenekarnak vannak láthatatlan dirigensei is. A színház világa nagyon jól ismeri a „klakk”-ot. Ez a szervezet egy sereg jötenyerű egyénből áll és rendszerint meg-felelő díjazásért, a megbeszélte jele-tenél „szállítja” a sikert, illetve a sikert jelentő tapsot. Van sokféle taps. De csak egyetlen fajtájának van értéke, az ú. n. viharos t a p s n a k. Nincs szálamramél-rőbb a csenevész, elfonnyadó, göthős, tétova tapsnál. De van egy veszélyes válfaja is. A váratlan, r a g a j o z ó t a p s, mely a legmegnemfelelőbb pillanatban dörren bele a színész beszédébe és szétapossa a mondat poénját, kaphodássá változtatja a színészek minden erőlködését. Az irányított taps gonosz fenevad, akár a sikernek, akár a megbuktatásnak szolgálatára bérelték ki a „közönség” tenyerét, illetve — lelkiismeretét.



(Gáspár Antal rajza)

AZ ÖTVENEDIK SZÜLETÉSNAJÁT ÜNNEPLŐ FILM, A LEGFIATALABB MŰVÉSZET, MELY ÖTVEN ÉV ALATT NAGYOBB TÖMEGEKET HÓDÍTOTT MEG, MINT AZ ÖSSZES TÖBBI MŰVÉSZET KÉTEZER ESZTENDŐ ALATT

Fényező

MŰVÉSZETI HETILAP

FŐSZERKESZTŐ: BALÁZS BÉLA * FELELŐS SZERKESZTŐ: SZEGI PÁL

Levél az öntudatról, a szovjet-filmhíradóról és a berlini kapitulációról

Kedves barátom, mivel a minap olyan nagyon erős-ködtél, hogy a művészet csak valóságot utánoz, hát nem állom meg, hogy ne figyelmeztesselek rá, hogy néha pont fordítva is történik: a valóság utánozza a művészetet. Nem az ember formálja a műtárgyat, hanem a műtárgy formálja az embert.

Tudták ezt már a régi athéniek is, azért küldték a terhes asszonyokat istenszobrokot nézni, hogy a méhükben érő gyümölcs a szobrász szépségálmához hasonljon. Wilde Oscar pedig egy szellemes dialogusában azt állítja, hogy Londonban nem is volt köd, amíg Turner nem festette gyönyörű ködszimfóniát.

Komolyabb azonban a reális szovjetpélda. 1928-ban Berlinben bemutatták a »Turkszib« című szovjet filmhíradót. Az egész műsort betöltő nagy filmnek óriási sikere volt. Nemsokára világsikere lett. A film a fiatal szovjet-köztársaság első nagy vasútépitkezését, a turkesztán-szibériai vasút megépítését ábrázolta. Nagyszerű művészi erővel mutatja Turia rendező, milyen forradalmi heroizmussal és önfeláldozással dolgoznak a munkások 45 fokos hidegben és a déli sivatag tikkasztó szárazságában, hogy összekössék Azsia északi és déli területeit.

De nem ezért emlitem azt a filmet, hanem azért, mert 1928-ban Berlinben meg kellett változtatni. Ez a valóságról készült film ugyanis nem felelt már meg a valóságnak. A valóság közben megváltozott, mégpedig a film hatása alatt.

A terv ugyanis az volt, hogy a Turkszib vasút 1928-ra készül el. Ez volt kitzve nagyon szűkre szabott terminusnak. És a munkálatok idején, 1926-ban készült film azzal végződött, hogy az első elkészült vonalrészben elindul diadalmasan az első gőzös és kéményéből a füsttel együtt lángnyelvekként csap ki a fogadkozás: kész lesz 1928-ban!

A film persze elkészült már huszonhatban és legelőször a Turkszib munkásainak mutatták be. Látták saját munkájukat. Nemsak azon kis részen, ahol maguk dolgoztak, hanem meglátták az egészet gigászi jelentőségében. Látták munkájuk nagy szükségét és hasznát. Történelmi jelentőségének tudatára ébredtek. A film hatása alatt a Turkszib munkássága elhatározta, hogy egy esztendővel hamarabb készíti el az óriási vasútvonalat. És úgy lett.

A film ábrázolván a valóságot — megváltoztatta azt. Berlinben ki kellett cserélni az utolsó képeket: 1928 helyett 1927 villant fel az első mozdony füstjében.

Még egy újabb példát hadd mondják. Az orlowi óriási ütközetben döntött össze a németek utolsó előnyomulási kísérlete Oroszország ellen. Az orlowi kéthetes világtörténelmi mérkőzésben indult el a Vörös Hadsereg nagy előnyomulása nyugat felé, mely Berlinig meg sem állt. A vöröskatonák érezték, miről van szó és úgy is verekedtek. Heroikus harcukról film készült. Az orlowi csata híradóját egy hónap múlva bemutatták a fronton. A Szmolenszk elfoglalásáról szóló haditudósítások hivatalosan jelentették, hogy a szmolenszki diadal kivívásában nem csekély szerepe volt az orlowi film lelkesítő hatásának. »Önmagukat látták és saját erejük, saját bátorságuk és ellenállhatatlan elszántságuk öntudatára ébredtek. Ez vitte őket a döntő rohamban.«

Máskor és máshol a katonát pálinkával bódítják, hogy rohamra menjen. A vöröskatonának az öntudatát fokozzák. És az öntudatát emeli és fokozza és tisztítja minden szovjet polgárnak a szovjet híradó. Az a célja, az a funkciója. És az öntudat materiális hatalommá válik, ha a tömegekben felébred — mondta Marx Károly. Hogy milyen ellenállhatatlan lett ez a hatalom, azt ebben a világháborúban megmutatta a Szovjetunió.

Mindezt pedig azért írom neked, kedves barátom, mert csodálkoztál a »Berlini kapituláció«, a legújabb szovjet filmhíradó nagy sikerén. Ne csodálkozz és nézd meg magad is ezt a nagyszerű dokumentumot. Mert ott nemsak csataképeket és romokat fogsz látni, hanem éppen ezt: az újkor legnagyobb történelmi eseményének tudósítását teljes jelentőségében. Nemsak fotografusok munkája ez a film, hanem történelmi távlatok felrajzolásának műve. Reisman rendező és az a negyven operatőr, akik a távzonalban állva, nemsak jeleneteket láttak, hanem azok mélyebb értelmét és jelentőségét megteveszthetetlen művészbiztonsággal meg is rögzítették. Ők nemsak az égő Berlinről adtak képet, hanem önmagukról is. Ezekben a páratlanul izgató felvételekben benne van szellemi és morális fölényük az ellenség fölött, benne van nagy történelmi látásuk, történelmi öntudatuk és öntudat adta emberméltóságuk.

A Turkszib-film változtatott a Turkszib-vasút építésének tempóján. Az Orlov-film nagyot lendített a halhatatlan szmolenszki rohamon. Barátom, nézd meg ezt a Berlin-filmet, melyet a nem könnyen lelkesedő budapesti közönség lelkesedve néz, mert tudatosítja a mi történelmünket és a mi sorsunkat is. Változtatni és lendíteni fog rajtunk is egy kicsikét.

A szovjet híradófilm mesterei: Kopalín és Barlamon Sztálin-díjas híradó-rendezők, Mikosa és Karmen híradó-operatőrök





EGY SZINÉSZI REMEK- MŰ



Nem egy nagy — egy kis remekműről beszélek. Ezúttal nem *Antigone*, nem *Lady Machbeth*, nem *Julia századokra látszó, óriás szobrai*t formálta meg, húsából, véreből, hangjából *Tolnay Klári*. Csak *Molnár Ferenc „Hattyú”-ját*.

Nagy remekműre abból nem telik. De — megbecsülni való — lehetővé tett egy kicsikét. *Tolnay Klári hattyúja* nem *Michelangelói monumentum*, hanem remekbe készült finom sévresi porcellán. Am mesteri, abszolút tökéletessége kiemeli összemérhető és fokozható színészi alakítások sorából és külön talapzatra emeli. Az író, aki bejárta a világot és annak legnagyobb színészeit látta, meghajtja tollát *Tolnay Klári* előtt.

Inkább szonettet kellene talán írni erről a hűvös-fehér porcellánremekről. De tanulságosabb lesz, ha megpróbálom megmondani, hogy miben nyilatkozik meg *Tolnay Klári* káprázatos mesterségbeli virtuozitása: abban, hogy egy eleve lehetetlen feladatot old meg tökéletesen. Egy olyan ember érzéseit mutatja, akinek lényeges karaktere — hogy nem mutatja érzéseit. Egy szenttelen szűz szenvedélyét, egy méltóságába befagyott princez féltelenségét ábrázolja — anélkül, hogy merev méltóságából egy percre is kiesne. Hűvös-fehér porcellánfigurájából lobogó tűz izzik ki, de nem mozdíthatja el egyetlen szigorú stílusú gesztusát sem. Egyetlen arcrándulás darabokra törhetné.

De ezt, hogyan látjuk meg mégis rajta? Pedig éppen ennek a megjátszott ellentmondásnak tragédiája szorítja a néző szívét elejétől végig.

Milyen egyszerű volna gyakorlott színésznőknek előkelő, rezervált modort megjátszania, mely egyszerűen lehull, mint a maszk, ha átüt rajta a szenvedély és kikél alóla a meztelen, forró ember. De *Tolnay Klári hattyúja* teste bőrét vethetné le — mégse volna meztelen. Ő valóban született királynő szegény, organikus, az én palástjából kivetkőzni nem tud. Nem tud akkor sem, ha tegezve szerelmet vall, akkor sem, ha féket vesztve botrányt csinál és egész világ szemeláttára megcsókolja a házitanítót. Hűvös-fehér, merev porcellánfigura marad, mely valami viharban sodródik, hánykódik, hogy — jaj — szinte mindjárt darabokra török. De még az se, még az se sikerül! Se *Molnár*, se *Tolnay* nem romantikusok.

De hát miképpen látszik mégis meg az arcon, miképpen hallik mégis ki a hangból ama vihar! Hogyan tud a színész mozdulatlan arccal valamit kifejezni? Mi ennek a legnagyobb művészetnek a technikája? Mellyel mint sorok között a kimondatlant, arcvonások között értjük a meg nem mutatottat?

Valamikor nagy színészek mágiájában hittünk. De ma a film premier-planja feltárta előttünk a titkot: a mik-

romimikát. A látszólag mereven mozdulatlan arcnak mikroszkopikusan kicsi megmozdulásait, melyeket észlelünk anélkül, hogy meglátnók; melyeket megérzünk anélkül, hogy észrevennők. És a hangosfilm mikrofonja feljegyzí ama szenttelen hang alatt velerezgő vibrálásokat, melyeket a fül nem is tud megkülönböztetni, de a szív mikrofonját megérintik.

Es olykor, finom illatként, valami ellenállhatatlan, naiv báj mosolyog ki ebből a rideg játékból. Mint a sziklarepedésben nyíló eltévedt ibolya. Ha ez a porcellán-princez szerelmes szavakat szeretne mondani és nem tudja, hogy azt hogyan kell. Milyen édes komikum van ügyetlen tehetségtelenségének. — „Akarja, hogy tegezzem? Te... Akarsz valamit emni? Te! Egyél valamit. Te!” — Es kináló mozdulata mégis olyan, mintha államtanácsban birodalmat osztana. Ime a hattyú, mikor az emberi érzések eleven partjára lép. Esetlenebbül bukdácsol a libánál. Remekmű!

Boldogan hajtom meg tollam *Tolnay Klári* művészete előtt és köszönöm, hogy megvigasztalt. Mert már rémületen néztem körül Budapest színpadain, melyeket szinte egészen elöntött már a szenny árja. Pedig ez nem csak művészi elposványosodást jelent. Ez kompromittálja ifjú demokráciánkat is. Vagy van talán olyan sötét számár, aki azt hiszi, hogy ez a vulgáritás a demokrácia áráf? Ez a primitivitás? Ez a csiszolatlan művészi lomposág, melyet „egyszerűségnek és természetességnek” mernek nevezni? Nem, kérem! A demokrácia kedvéért sohase kellett és most sem kell egy szemernyit sem feladnunk művészi kultúránkból. Hamis frázisok hamis pátosza régen se volt művészet. És ma kevésbé, mint valaha, tűrhetjük el, hogy vulgáritást és primitivitást mint a nép szellemének stílusát szabadítsák rá színpadjainkra.

Ezért köszönjük *Jób Dánielnek* ezt a kultivált, legkisebb atomjáig kicsiszolt, a mesterség tökélyében fénylő előadást. Bizony igaz, hogy egy multszázadvégi demokrácia, egy ferencjózsefkabátos és levendulazagú demokrácia hangja szól belőle. Ma mosologni valóban archaikus — de tisztességes. Nem is bontja ki az ember véres belsejét. De kultiváltan bravúros, de graciózan szellemes, de elegánsan poétikus. Nem nagy dolog? Nem. De legalább mértékét őrzi annak, amit színművészetnek nevezünk. Istenem: milyen üdítő jelenség ebben a szegényletes budapesti nyári szezonban!

Am *Tolnay Klári hattyúja* ennél is sokkal több. Egy kis műremek. Mesteri tökéletessége kiemeli más összemérhető és fokozható színészi alakítások sorából és külön talapzatra emeli.

Talán mégis szonettet kellene írni róla?

Ba. Bé.

Somlay Artur

Somlay Artur, kivételes egyéniségének és színészi tehetségének elismeréséül, a Nemzeti Színház örökös tagjává nevezték ki.

Egy nagy művész benső énjéhez keresem az utat... lelke titkos műhelyének kulcsát próbálgatom (talán ő se tudja pontosan, hova rejtette el) és szerepeiről beszélgetve, fölmerül a modern drámairodalom egyik előfutár zsenijének a neve: Strindberg.

Strindberg írja a »Damaszkusz felé« című színművében: »Egy idő óta megjegyzek mindent... de nem úgy, mint azelőtt, mikor csak formákat és színeket láttam... most észreveszem a gondolatokat és a mélyebb jelenségeket is.«

Ezekben a szavakban kifejezésre jut, mit jelent Strindberg a színház számára. Megváltotta a naturalizmust, nem azzal, hogy tagadta, hanem szeretettel hatolt rajta keresztül, szellemével átvilágította és bebizonyította, hogy a művész kötelessége elsősorban az, hogy ember maradjon! Nagy komolysággal mélyedjen el önmagában, tökéletesedjék, mert így születik meg a dráma feloldottabb formája, a színjátszás felszabadítása: két lábbal szilárdan emberi talajon állva, ugyanakkor feloldhatatlan összefüggésben a mindenséggel, nyitva egy láthatatlan szellemi világ számára, melyben még erősebb a valóság!

Somlay egyik legemlékezetesebb alakítása Strindberg »Haláltánc«-ában Edgar kapitány volt. Erről az élményszerű figuráról Kosztolányi Dezső a következő bírálatot írta:

... A nagy jelenetben, mikor karddal vagdalkozik, vagy aztán a halálos búcsúzásakor, mikor meggyújtja a gyertyákat, olyan kísérteties, hogy a mesék borzalma lehel rám s eláll a lélekzetem. Sokszor kell elájulnia, öntudatát veszítve maga elé merednie vagy földre zuhannia. Ilyenkor is változatos, de nem ötlettel, hanem belső sugallattal éri el hatását... Ez az írói munkával egyenrangú alkotása, itthon és külföldön a legnagyobb színészek közé emeli őt...»

Somlay nagy alakításai a »Haláltánc«-ban, a »Hamlet«-ben, a »Naplemente előtt«-ben, »A mi kis városunk«-ban is bizonyítják, hogy a lélek öntudatlan mélyeiből támad minden alkotó tevékenység az emberben. Nemesak minden művészi cselekedet, hanem mindaz, ami egyáltalán fejlődésképes az emberben. Nem keletkezett még olyan igazi dráma, amely létét ne ennek a tudatalattinak köszönhetné. Soha nem ért el színész az igazi emberábrázoláshoz, ha nem a tudatalattiból alkotta meg, nem ült még elragadtatott néző a színházban, akit ne ez a tudatalatti ragadott volna el. Az embernek vissza kell húzódnia saját magába, ugyanarra a titokzatos helyre, a léleknek ugyanarra a tájára, ahol a színész van, amikor játszik. Csakis ott, ahol a játék valóságnak tűnik fel, élheti át a néző is a drámát, rendülhet meg igazán a sorsokon, melyeket előadnak. Abba a titokzatos belső országra kell eljutnia, melyben mi emberi lelkek otthon érezzük magunkat mindnyájan, ahonnan származunk, ahova visszatérünk, amikor álmodunk, vagy napközben, amikor olyan munkába merülünk, amellyel a művészetet szolgáljuk.

Színész és közönség együtt révednek el ugyanabba az álomba, mikor egy színházi est művészi teljesítménye a maga egészében sikerül.

Ezt a hatást látjuk, mikor Somlay a színpadon van, ezt a hitet vallja Stanislawski is, akinek társulatát sokszor látta játszani és akinek művészi munkáját tanulmányozva, nem egyszer beszéltem lelkesen az orosz színpadművészet nagyszerű eredményeiről.

»Az ember, kizárólag csak az ember lehet témája az egészé-

A NEMZETI SZÍNHÁZ ÖRÖKÖS TAGJA

ges színháznak» — mondta nem egyszer. — »A színpadra emberi sorsok valók!«

Az ember a költő és a színész számára forrás, amelyből példaképét, célját, szerelmét meríti!

Hogyan építi fel szerepeit, mintázza alakjait?

Ismét Kosztolányit idézem: »Az alakot részletesen aprólékosan rajzolja, anélkül, hogy művészi munkája pepecseléssé válnék. Rágcsálja szivarját, kortyolja a groggot, motyog maga elé, vagy dörmög, mint a medve. Kezét olykor szívére nyomja, melynek koszorúerei elmeszesedtek s ijedten tapogatja ütőerét. Egy támadó mozdulatából a katonát érzem ki, egy csüggedt lépéséből évek pohos unalmát. Sohasem egyhangú sohasem modoros, sohasem ríktó...«

... Visszatérő gesztusainál is változatos... a belső sugallatot is kiaknázza, de csak addig a mértékig, ameddig a művészet engedi, nem feszíti túl, nem süllyeszti grand-guignoli színvonalra...»

Közel hárzonöt éves barátságunk alatt ezekről a problémákról vitatkozva egyszer megjegyezte:

— A szertelen túzásoktól csak az őri és a színészt, ha megfelelő ismeretekkel rendelkezik ahhoz, hogy meglássa az általános emberi kultúra összefüggéseit és határait...

— Az izlés titokzatos, irracionális közepűt az odaadás és ellenszegülés között... Szoros kapcsolatban áll vele a művészi lelkiismeret. Nem csupán két ember hangulatának vannak erkölcsi szempontjai... a műalkotásnak is megvan a maga etikája.

— A stílus: az ember! — szubjektív meghatározás. Objektíven komoly emberi értékek a felelősséget ismerjük el! Viszont stílusról csak ott beszélhetünk, ahol kiegyenlítődés van a két tényező: élmény és kifejezőeszköz között!

— Művészetében biztos, tudatos színész nem érzi soha béklyónak a költőt, hanem odaadással szolgálja... viszont alkotó ember nem vehet át semmit anélkül, hogy a magáéból, saját egyéniségéből, hozzá ne tegyen.

Mi a művészi hitvallása?

Somlay így felel erre a kérdésre:

— Croce szerint »a művész életének az a célja, hogy szép művet alkosson«. Ez elég egyszerű?

Ez a szép mű, ha már megalkottuk, már nem a miénk, hanem a maga külön életét éli. Minden ember művész bizonyos fokig, minden ember alkot valamit — valami egészen kicsit, ami azután közkincs lesz. Ez az élet célja. Így hát az én életcéloom, művészi hitvallásom is ez!

— Ezért persze vállalni kell a fájdalmat és a harcot. A folytonos harcot és cselekvést, mert élni annyi, mint cselekedni!

— Költők kellene! Költők, akik műveikben az embert keresik!

— Vajjon kipusztult a költő? A költő, akit a színész vár, hogy életre keltse megálmodott alakjait?

— Nem hiszem. A nap süt olykor és a költők nem haltak ki mind. Talán csak nem hívják őket kellő határozottsággal. Hiányzik az igazi vágy a költő után. Pedig az igazi hívfőszózatnak mágikus hatalma van... Ha segélykiáltás hallatszik az éjszakában, válaszul emberek csoportosulnak. Nem fontos, hogy a kilentizedrésze csak kíváncsiskodik... a megmaradt rész segíteni akar és ebből egy kettő valóban használható erő is jelent!

Addig jöjjenek a klasszikusok! Lear király... Ibsen, Strindberg, Giraudoux!

Hegedüs Tibor



A „Fényszóró” néplirósága

Szabad-e egy jelentékeny színésznek alkalomadtán kiruccani a lenge műzák területére? Nem árt-e a művészt szent ügyének, nem áldoz-e fel túlsókat saját nimbuszából azzal, hogy beáll egy kétes értékű színpadi mutatvány kasszacsináló üdvöskéjének?

A kényes kérdést egy-két szembezők eset teszi időszerűvé. Itt van Operaházunk egyik büszkesége, aki nemrégiben variété-színpadon zendítette meg aranyértékű basszusát és a közeljövőben, mint hírlik, hasonló jellegű szereplésre készül. És itt van legnépszerűbb szerelmes-színészünk, a Nemzeti Színház elsőrendű tagja. Őt éles támadások érték amiatt, hogy egy esztendei kényszerszünet után művészi rangjához nem illő produkció keretében lépett először a közönség elé.

Mondanunk sem kell, hogy mi sem tartjuk örvendetes tünethet az ilyen esetek ismétlődését. Amint hogy a szóbanforgó művészekről is feltételezzük, sőt biztosan tudjuk, hogy izlésük nem efféle feladatok felé hajlik, becsúgyukat nem ez elégíti ki. De éppen, mert róluk van szó, a »Fényszóró« elé idézzük őket barátságos invitalással. Feleljenek — ha úgy tetszik, az utolsó szó jogán — a nyílt és burkolt szemrehányásokra. Tárják fel őszintén a »stehükre rótt cselekményt«, előzményeit és indító okait. Ebből csak jó származhat. Az érdekeltek megmondják, ami a szívüket nyomja, a közvélemény pedig értékes adatokat tud meg a művészpálya felszíné mögött manapság lappangó rendkívüli nehézségekről. Itt adjuk »helyszíni kiszállásunk« tapasztalatait.

Székely Mihály

Jelenlegi »lakásán«, az Operaház egyik félemeleti öltözőjében fogad. Itt

él hónapok óta feleségével együtt, ide költözött egyenesen az alsószori óvóhelyről.

— A napokban végre rendes lakásba hurcolkodtam, — mondja — így túl leszek a legnehezebbjén. Nem szeretném, ha bárki is panaszkodásnak venné, de ha már szóba került, meg kell mondanom, hogy tíz hónapja lepedő nélkül alszom és az itteni hálóhelyem kölesöndívány. Ingem két darab van, azokat a feleségem felváltva mossa ki. A múlt év októberében, pár nappal a Szálasi-pucek után, Budáról feltűnés nélkül menekülnünk kellett. En egy aktatáskát vittem csak magammal, a feleségem a retiküljét. Így bujdosunk hónapokon át. Azalatt a lakásunkat szórén-szálán kirabolták a nyilasok, a többiit elvégezte a bomba. Az attilakörüti ház, ahol laktunk, tökéletes romhalmaz. Romjai közt talán még most is ott meredez a repülőgéptest, melyet a filmhiradóban hátborzongva látott a közönség. A szó szoros értelmében semmink sem maradt, ami az emberi élethez szükséges.

— Megmaradt a puszta életem és a hangom. Mindkettőért hálás vagyok a sorsnak. De mindkettő a jogait követeli. Mikor az ostrom után kispesti rejtékhelyemről behoztak ide, mindjárt belekerültem a felelősséges munka sodrába. Fel kellett támasztani az Operaházat s mert illetékes helyről úgy látták jónak, vállaltam harmadmagammal az igazgatást. Heteken át egy pere szabad időm nem jutott arra, hogy magammal törődjem. Beletelepedhettem volna elhagyott nyilasok közé, de nem volt kedvem hozzá. Vártam: majd csak gondoskodnak rólam. De a körülmények bizony nem javultak. A színház kezdetben csak apró előlegeket tudott folyósítani. Hiszen még ma sem adhat olyan fizetést, ami csak félig meddig is kielégíthetné a legszerűebb igényeket.

— Ilyen körülmények közt, mint-hogy megszabadultam az igazgatás terhétől, néztem kellett valami után, ami komoly pénzt hoz. Feketézni nem tudok, még a hangommal sem, pedig az eléggé sötét színezetű. Hívtak az Arizonához. Leszerződtem, főként, mert a gázsín felül kettőnknek ebédkosztot is adtak. Muszorgszkít, Adyt, József Attilát énekeltem hat héten át. Ha valaki úgy találja, hogy ez nem egyezik művészi presztizsemmel, azon nem tudok segíteni. A multkor Verdi rekviemjében énekeltem. Hallom, volt, aki kifogásolta: miért ülök a többi szolisták közt világos öltözékben. Magyarázom el neki, hogy nincs más és hogy azt is kéz alatt vásároltam?

— Így állnak a dolgok. Aki pedig esetleg felrója majd, hogy az ősszel esetleg a Royal Revüben fogok fellépni, azt előre megkérem, vegye mindezt figyelembe. Húszéves művészi pályám alatt sohasem futottam a pénz után. Még vidékre sem jártam vendégszerepelni, pedig annakidején azzal rengeteget kereshettem volna. Az ostrom óta pedig máig több, mint harmincszor léptem fel ingyen, különféle testületek, pártok, intézmények felkérésére, jótékony célra.

— Ismétlem, eszemágában sines panaszkodni. Sőt ellenkezőleg, tele vagyok optimizmussal. Erzem, tudom, hogy kifelé lábolunk a bajokból. A művészeknek is öröm a maga területén dolgozni azért, hogy folderüljön a magyar élet.

Jávor Pál

öltözője csak öltöző, nem szükségglakás. Az ő pasarétiúti hajléka megmaradt, bár az sem valami rózsás állapotban. Erről mond el egyet-mást, miközben a tükör előtt legendás frakkját ölti magára.

— Tegnap a könyvtáram megmaradt polcaim keresgéltem. Egy Márai-kötetet akartam kihalászni. Keresztüllyukasztva találtam meg, polc-szomszédaival együtt. Talán a hatodik könyvből került elő a puskagolyó. A németek meg a nyilasok géppuskasortűzet eregettek itt, minden ok és cél nélkül, nyilván sadista passzióból. Lépten-nyomon találnak még ma is leszerelt hegyű lövedékeket. A házam »harei álláspont« volt. A mennyezetről emberi hajakat és más holttest maradványokat kellett leszedni, amikor drága jó feleségem távollétemben nekilátott, hogy eltakarítsa a börtömmas hullák nyomait. Egy vagyomban került, míg két szobát valamennyire lakhatóvá tudott tenni. De nemcsak ezt köszönhetem neki, hanem azt is, hogy itt vagyok, hogy élek. Minden megmaradt értékét feláldozta. Egyik mentőexpedíció a másik után szervezte meg, hogy hazahozhasson. De pénzzel, akármennyi pénzzel sem sikerült volna ez neki. Az a hősiesség, hajthatatlan asszonyi energia kellett hozzá, ami csak egy szerető hitvestárstól telik ki.

— Hogy mitől mentett meg, hogy mit kellett megszenvednem azért, mert meggyőződéseim, tisztességem és emberi rangom tudatában kesztyűt dobtam a Kiss Ferenc által képviselt beestelen rendszer arcába, arról most már nem beszélek. Sok százezer magyar polgártársam szenvedte végig, azt amit én, sőt annál is többet. De míg e százazrek nagyrésze a tébolyult náci fajvédelmi göggyének áldozata lett, én magam provokáltam a sorsot, magam kerestem az üldöztetés gyötrelmeit.



Székely Mihály

Jávor Pál

(Bojár-foto)



— Mindegyik már a múlté és most sem beszélnek róla, ha megbotránkozott támadóim el nem árulják a megdöbentő valóságot: Jávor Pál kétszáz-ezer pengő gázsit kap, mialatt a színpad kis névtelenjei esti ötvenpengős fellepti díjért dolgoznak. Megvallom őszintén, ha ma ismeretlen kezdő lennék, valószínűleg nem vállalnám az ötvenpengős fellepti-díjat, inkább elmennék bolti kifutónak, alkalmi munkásnak, vagy ki tudja, talán még — élelmiszerspekulánsnak is. És bizonyára irigyen gondolnék arra a másik Jávor Pálra, aki kétszáz-ezer pengő havi fizetésének szédítő magasságában jókedvűen táncol, énekel és komédiázik. Kissé dühös lennék Honthy Hannára is, aki mindezt havi kilenven-ezer pengőért cselekszi és aki, mint hallom, ama szomorú emlékezetű október tizenötödike után makkgészségesen megoperáltatta magát, hogy elfogadható oka legyen a kívánság-hangversenyeken való szereplések visszutasítására.

— Ha vádlóim tudnák, vagy amennyiben tudják, fontolóra vennék, mi minden méregdrága kelléke van a

bonviván és a primadonna színpadra tündöklésének, kivált / most, amikor megtizedelt ruhatár pótlásáról van szó, akkor talán nem is sokallanák ezeket a kivételes sztárgázsikat. Ugyan: kivételesek, mert ami engem illet, eljön rövidesen a pillanat, amikor színészi hivatásomnak és rangomnak talán megfelelőbb szerepben, de lényegesen szerényebb gázsival fogom szolgálni a művészetet.

— Jobb szerettem volna, ha ez a kis kirándulás, összesz indító okaival együtt, az én magánügyem lenne. De ha már föllebbentették a fátylat és megmutattak egész falánk sztári mi-voltomban: szolgáljon mentségemre, hogy szereplésemmel egy egész társulatot segítettem nyári keresethez. Különben sem érzem azt, hogy egy fál leneséért eladtam volna elsőszülött-ségi jogomat. Aminthogy nem árulta el multját, tehetségét és emberi magasrendűségét az a Csontos Gyula sem, aki nem hozzáillő szerepben és környezetben búcsuzott el a színpadtól, a közönségtől és az élettől.

— A nyári operett végén minden este feljönnek a nézőtérről a szín-

padra riatal nok. Tancolok veruk egy-egy fordulót. Azt a pár pillanatot szinte mindegyik felhasználja arra, hogy elmondjon valamit egyéni, vagy családi tragédiáról. Meghallgatom őket, szívesen szolgálok nekik pár szónyi tanáccsal, vigasszal, már amennyi tölem telik. Talán elvárhatom én is, hogy ha »megtáncoltatnak«, legalább hallgassanak meg. Örülök, hogy a »Fényszóró« Népbírósa meghallgatott és alkalmat adott arra, hogy elmondhassam ezt a kis védőbeszédet a legnagyobb, legmegértőbb igazolóbizottság, a közönség előtt.

*

A »Fényszóró« Népbírósa megértéssel fogadja a két művész önigazolását. Tudjuk jól, hogy vannak az életben, kivált a mai életben, olyan kényeszerítő körülmények, amelyek előtt meg kell hajolni. Hogy is mondja Ady? »Kell a himpor s a himpor drága.« Nem kívánhatjuk mindenkítől, hogy hős legyen.

Csak esőndesen megjegyezzük, hogy hősök is voltak mindig. És ma is vannak.

JÓB DÁNIEL: A VIGSZÍNHÁZ 50 ÉVES JUBILEUMÁRA FELÉPÜL A CSODÁLATOS SZÍNHÁZVÁROS

A fasizmus pusztításának nyomai lépten nyomon szemünkbe ütköznek még, bomba okozta sebek vádolnak száz és száz házfalon, de Budapest legyűrhetetlen élettereje diadalmasan tör elő a romok alól. Új, merész terveket vet fel a siető idő és minden jel arra mutat, hogy megvalósulnak a nagyvonalú elképzelések s Budapest szebb lesz, mint valaha volt.

A Közmunkatanács nagyszabású városépítő programját is túllicitálja Jób Dániel, a Vigszínház igazgatójának amerikai méretű elgondolása, mely annál is inkább figyelmet érdemel, mert anyagi előfeltételei két oldalról is biztosítottak látszanak. Egy magyar tőkecsoporton kívül Ben Blumenthal, a Vigszínház bombasújtott épületének tulajdonosa is felajánlotta Jób igazgató merész fantáziával körvonalazott

ígérkező Színházváros alapköveit. Kőbe és betonba álmódott terveiről a Vigszínház igazgatója a következőket mondotta:

— A Millenium évében nyílt meg a Vigszínház, a jövő évben május elsején lesz ötven esztendeje. A nevezetes jubileumot nem bankettel és tósztokkal, hanem maradandó alkotással kívánjuk megünnepelni.

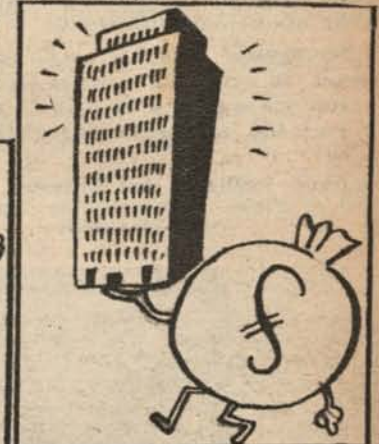
— A művész, amíg él, álmódik. A színház szerelmese, míg a lebombázott régi Vigszínházat nézi, olyan új épületet képzel maga elé, amelyik nem csupán színház, hanem igazi otthon, ahol boldogan élhet és dolgozhat mindenki, akinek bármiféle kap-

hamarosan fel is épül majd.

— Vagy a régi Vigszínház telektömbjén, vagy — ha az illetékes hatóságok támogatják tervünket — az Erzsébet téren, esetleg az egyelőre megközelíthetetlen Margitszigeten, óriási felhőkarcolót emelünk, olyant, amihez hasonló Amerikában sincsen. A Vigszínházon kívül helyet kap benne a Kamaraszínház, kísérleti színpad, színészképző iskola, mozi, filmgyár és labo-

rek tervezünk. A jövedelemben is részesedik mindenki, akinek munkája a Színházváros boldogulását és fejlődését előmozdítja.

— A jövedelem tekintélyes részét kívánjuk fordítani ösztön-



Színházvárosának felépítéséhez szükséges anyagi eszközöket. Semmi akadály sincs tehát annak, hogy a Vigszínház alapításának felszázados jubileumára lerakják a valóban csodálatosnak

csolata van a Vigszínházzal; legyen színész, író, muzsikusk, díszlet- vagy kosztümtervező, technikai munkás, tisztviselő, a színház orvosa vagy jogtanácsosa. Valamennyiökről gondoskodás történik, hogy lakástól az utolsó kesztyűgombig, kéziratpapirostól a legritkább hangszerekig mindennel ellássa őket a színházváros, mely nemcsak elképzelésben él, hanem előreláthatóan

ratórium, könyvtár, sportpálya, tánciskola, férfi és női szabóság, cipész és fehérnemű üzem, áruház, fürdő, öröklakás, színész- és művész-szálló, vendéglő, szálloda, cukrászda, hangversenyterem, asztalos és kárpitos műhely: mindaz, amire csak a színháznak és a körülötte dolgozóknak szüksége lehet.

Külön tetőtérreaszos üdülő épül a színház beteget és nyugdíjasait számára, akik természetbeni ellátást kapnak öreg korukban. Általában a szociális szempontokat minden egyéb elé helyez-zük majd a Színházvárosban, melyet a dolgozók mintazemé-

díjakra; jutalmazni fogjuk a kiváló alakításokat, darabokat, díszletterveket és minden reményünk megvan, hogy a Színházváros jelentősége túlnő a határokon, hírt és dicsőséget hoz a magyar színművészetnek világszerte. Hisz-szük, hogy a Színházvárosban olyan színházi kultúra fejlődik és virágzik ki, mint sehol másutt.

Gyönyörű jubileumi terv; méltón kapcsolódik az újjáépítés nagyjelentőségű munkájába. Megvalósulásához együtt van minden kellék: a művészi hozzáértés, hit, fiatalos lelkesedés. Még az anyagi előfeltételeket is biztosította Jób igazgató, aki szerint jövőre, a Vigszínház és a magyar színházkultúra nevezetes jubileumi évében feltétlenül felépül a világ első színházvárosa Budapesten, ha tervét a hatóságok is támogatni fogják. L. I.

A szöke párduc

A színésznőknek és színészeknek osztogatott becéző nevek elsősorban a közönségre jellemzők. Legtöbbször valamilyen áhított »intim« kapcsolat kifejezői a rivaldán innen és túl fekvő világ között.

Márkus Emiliának a feltétlen hódolat és tisztelet adta a »szöke párduc« nevet, amikor szerepek százain át sugárzott varázsos egyéniségének, páratlan tehetségének fénye és sok szerepet az ő alakítása tett klasszikussá.

Hosszú színészi pályafutása során tehetség és siker ritka egyensúlyban tartotta egymást. Csodálatos szökesége ma már ezüstszürkére vált és amikor az emberi jószágról és hálátlanságról beszél, úgy érezzük, mintha — most is lobogó lélekkel — saját életének drámai hőszerepét alakítaná.

Első, könnyes szava férje, Párdány Oszkár emlékének szól. Buda ostroma alatt vesztette el. Nyomban utána hálás szeretettel beszél Vas Zoltán polgármesterről, aki lehetővé teszi számára, hogy rövidesen visszatérjen felült budai otthonába.

Most — Major Tamás igazgató előzékenységből — a Nemzeti Színház lakója Márkus Emília. Szobáját keskeny folyosó választja el legragyogóbb sikereinek színpadától.

Szerepeiről beszéltünk. Rajzani kezdenek az emlékek, szerepei szinte testi valóságukban veszik körül a nagy művésznőt, aki valamikor életre hívta

Márkus Emília és két kedvence kutyája: Sió és Fickó. Mindkét kutya az ostrom alatt elpusztult

(Bojár foto)



őket. Nóra, Stuart Mária, Desdemona, Tünde, Monna Vanna, Echegey patétikus nőalakjai... Cikkáznak a nevek és Márkus Emília szinte pillanatonként változó hanggal, arcjátékkal idézi fel régi ezeregy énjét...

— Legkedvesebb szerepe?

Mosolyog.

— Mindig az volt a legkedvesebb és egyetlen szerepem, amit éppen játszottam.

— Az első?

— Tizenhárom éves voltam, egy kislányt játszottam. Első szavam a színpadon ez volt: »Mama...« Azután rögtön Julia következett... Elárulom, még ötvenéves koromban is játszottam Juliát... Olyan sikerrel, hogy azt kell hinnem, illuziót tudtam kelteni...

Sokan emlékeznek még Márkus Emília Juliájára. Több volt, mint illuzió: valóság, egy kivételes színésznő elmulthatatlan alakítása.

Szerzőkről beszél Márkus Emília. Azokról, akik már nem élnek és azokról, akik hosszú idő után most visszatérhettek.

— Felejthetetlen élmény számomra Balázs Béla »Dr. Szélpál Margit«-ja és a »Szép asszony«, Gábor Andortól. Balázs Béla akkor huszonnégyéves fiatalember volt és szinte félve hozta darabját a színházba...

— A »Szép asszony« vigjáték volt...

— Igen — mondja élénken Márkus Emília. — Általában drámai hősnőnek tartottak, de szívesen játszottam vigjátékokban is. A kritika méltatta »vigjátéki vénámat«. Humorom — amennyire meg tudom ítélni — az angol vigjátéki stílushoz állt közel. Ilyenfajta szerepeimmel egyidőben Csillag Anna aratott méltán megérdemelt vigjátéki sikereket, magam pedig véglegesen a drámai játékra tértem át.

Az új magyar színésznemzedékre terelődik a szó. Márkus Emília meleg szeretettel beszél a fiatalokról.

— Csodálatos tehetségeink vannak. Egyik-másik a legnagyobb színészi teljesítményekre képes. A ragyogóan fiatal Gobbi Hilda például tökéletesen alakít vénasszonyszerepeket.

Kedves mosollyal folytatja:

— Mi keresnivalónk van akkor nekünk a színpadon?

— Reméljük, azért még gondol fel lépésre...

Válasza komoly, határozott.

— Nem. Két évvel ezelőtt játszottam utoljára a »Szülők lázadásá«-ban. Istenem, mennyi minden történt azóta... Túlságosan sok bánat és gyász ért...

Ma is mélytűző szemében frissen lobban a nagy művész mindent átölelő szeretete, amikor búcsúzóul hozzáteszi:

— Az élet mégis szép — ezt üzenem a fiataloknak...

Gyenes István



A »tűmb-előadások« kedvence. Tizennégyéves. Pompásan harmonikázik, jól táncol és kedvesen énekel

„MŰVÉSZEK A HÁZTETŐÉRT”

»Ilyen még nem volt. Művészek a háztetőért« — hirdeti egyik Dötvös-utcai ház előtt a plakát. — »A ház lakói vasárnap délután 5 órakor műsoros délutánt tartanak, melynek javadalmát a háztető kijavítására és a ház szegény lakóinak megsegítésére fordítják. Belépődíj 20 pengő. Mindenkit szeretettel vár a Házmegbízott.«

Amikor belépünk, az előadás már javában folyik. A ház udvarra néző ablakai tele vannak hallgatókkal. Csak a harmadik emelet üres: belövés érte. Két szobának hiányzik a fala, látni lehet a padlásgerendázatot. A folyosók korlátját és a hevenyészett pódiumot szőnyegek takarják. Mindenfelé virág. A hangulat ünnepélyes és — családiás. A lakók meghatottak és — nagyon büszkék erre a háziünnepségre.

Az emelvényen fiatal lány éppen befejezi táncszámát. Utána zongoraszó következik, majd énekszám. Mikor a kedvesarcú, fiatal asszony befejezi első dalát, kisfiú fut hozzá és virágot nyújt át. Valamelyik szomszéd házból lakik az Operaház zenekarának egyik tagja. Megkérték, működjenek közre a műsoros délutánon. Mikor áll alá illeszti hegedűjét, áhítatos csend támad. A Csárdajelenetekből játszik egy részletet, azután bravurszámokkal szórakoztatja a közönséget. Alig akarják leengedni a pódiumról. Még egy műsorszám, azután szünet következik. Az emberek a büfféhez tódulnak. Egyik sarokban cigányzene szólal meg. Mindenki vidám, mindenki mosolyog.

Aj nyomtatott meghívón ez áll: »Ne várjunk az állam segítségére, mi segítsünk az államon!«

Szép kezdeményezés. Az élni és építeni akarásnak olyan követendő példája, amely megmutatta, hogy kis emberek nagy hitéből felépülhet újra Budapest.

Az ugrás magasiskolája

»Ha az én fiam a levegőbe ugrik, csak azért ér újra földet, mert neki ez éppen így tetszik« — mondta az öreg Vestris, a rokokó opera híres táncosa, fiáról, a még híresebb táncosról. És ebben a hivalkodó atyai bon mot-ban több rejlik atyai hivalkodásnál: valamit érint, ami a tánc lényege. A ritmus eksztázisában magasba röpülő test meghazudtolja a nehézkedési erőt, legyőzi a súlyt, a terhet, az anyag ólomtörvényét, hogy úrrá váljék felette az ujjongó lélek pehelytörvénye. A táncos ugrik és mintha tisztára tetszésére volna bízva, át akar-e kelni a Boszporuszon, vagy pedig egyenesen a holdba szökik-e.

*

Mintha. Ezen múlik. Ezen a csodálatos fikción. Az olimpiai világbajnok túljutott a két méter magas lécen. Ereje végső megfeszítésével, eltorzult arccal, kidagadó erekkel, de túljut rajta. A tribünről ugrása nem is hat olyan magasnak. És ha egy centivel lejjebb súrolja a lécet, a közönség csalódott, talán ki is pisszegi. A táncos azonban nem ugrik két méter magasan. Talán csak egyhuztat ugrik. Mégis úgy hat, *mintha* az egekig repülne. Úgy hat



Ég és föld között. Táncosok ugró mozdulatai

mint aki kedvtelését könnyedén, fáradság nélkül űzi. Mert neki éppen úgy tetszik. Jobban mondva: mert a tánc így kívánja. Mert így adhat kifejezést valami elbűvölő művészi tartalomnak. A közönség vele száll a fellegekig.

*

A tánc irreális művészet, semmiképpen sem lehet »természetes«, nem lehet naturalista. Lóbogó érzéseket, izzó gondolatokat, a lélek legszebb igazságait eléd tárhatja, a legreálisabb közeggel: az emberi testtel. A tánc nyelve mégis irreális, bűbájosan földfeletti.

*

A táncművészet *természete* nem tűri a »természeteség«-et. Mert természetete az *illúzió*.

*

Illúzió? Talán mégsem. Amikor a táncos a magasba röpül és megjeleníti a fenyegető démont vagy a szárnyaló szerelmet, vagy az Istent kereső áhitatot: amikor felemel, amikor megrettent, amikor megráz, amikor megnevettet: nem részesít-e bennünket lényeges és maradandó *valóságban*?

*

Mi történt volna, ha a fiatal Vestris egy szép színpadi estén ugrik egyet és *nem akar* visszatérni többet a földre?! Higgyük el, hogy sikerült volna neki. Higgyük el: talán meg is történt. Azóta a Parnasszuson táncol a Múzsák, a nagy költők, a nagy komédiások társaságában. A halhatatlanságba ugrott, mint minden igazi művész.

Rabinovszky Márius



Mákos tészta

AVAGY

TÁRGYILAGOS BESZÁMOLÓ EGY SZELLEMI KIFŐZDE SILÁNY KOSZTJÁRÓL

Előszó

Előjáróban le kell szögezmem, hogy sohasem vontuk kétségbe az operett létjogosultságát. Altalában nem műfajok szerint klasszifikáljuk a színdarabokat, mentek vagyunk minden efajta nagyképűségtől, tisztában lévén azzal, hogy egy nyúlfarknyi, de szellemes kabarétréfa irodalmilag is többet ér a sután moralizáló ötfelvonásos társadalmi drámánál. Tény azonban az, hogy »ab ovo« gyanakvással fogadunk minden úgynevezett zenés komédiát s ezt a bizalmatlanságot a mult tapasztalatai teljesen indokolttá teszik. Az elmúlt évtizedekben az operett volt az az olcsó szórakozási tömegcikk, amely kihasználva a muzsika fület megejtő lehetőségeit, szerzőt, színészt és nézőt eleve felmentett a gondolkodás alól. Ezért mellőztük színházi visszapillantásunkban szűkreszabott oldalainkon néhány olyan zenés produkció kritikái méltatását, amelynél a szerző személye eleve kétséggé tette, hogy a darab megérdemli a róla irandó bíráló sorokat.

Ezért nem írtunk sem a »Rántott csirkéről«, sem a »Mákos tészta«-ról, sem a többi gasztronómiai termékről. Hűek is maradtunk volna eredeti elhatározásukhoz, ha a napokban meg nem jelenik egy rövid sajtóközlemény, amely arról számol be, hogy a »Mákos tészta« az Új Színház munkáselőadások keretében négy váciúti gyárban is bemutatja. Ezek után sürgősen kíváncsiak lettünk a rózsautcai műintézet nyári darabjára, hiszen nem közömbös számunkra, hogy a munkásság, amely a Nemzeti Színház akciója révén eddig valóban értékes és hasznos színházi estékhez jutott, mi-féle újabb ismeretekkel gazdagítja színházi tapasztalatait. Be kell vallanunk, hogy a »nomen est omen« figyelembevételével meglehetősen rossz sejtelmekkel mentünk el ehhez a »Mákos tészta«-s cseppet sem örülünk, hogy ember- és darabismeretünk ezúttal is helyesnek bizonyult.

Beszélgetés Lóránt igazgató úrral

Első randevünk a gyári dolgozók új szellemi táplálékával, eredménytelenné bizonyult: a pénztárnál közölték velünk, hogy Dénes György, a darab főszerzője az előző este rosszul lett s így az előadást nem tartják meg. Holnap azonban minden körülmények közt színrekerül a »Mákos tészta«.

»Holnap« újra megjelentünk, biztonság kedvéért azonban előzőleg felbálintunk az igazgatói irodába, ahol Lóránt úr, a színház igazgatója kissé barátságosan fogadott bennünket.

— Kérem, — mondta — a darab most már négy hete fut, de a Fény-szóró még egy bűdös sort se írt róla.

— Azért jöttünk, hogy jóvá tegyük

ezt a mulasztást — feleljük diplomatikusan.

— Igen, de a produkció már egyáltalán nem az, ami idáig volt. Olthly Magda két héttel ezelőtt kiugrott a daraból, Dénes elgyengülten és súlyos ukránitisszal fekszik a lakásán...

— Megtartják a mai előadást?

— Feltétlenül.

— És ki játssza Dénes szerepét?

— Még nem tudom — mondja impozáns nyugalommal félórával a kezdés előtt a kitűnő igazgató. — Szóval a produkció már nem az, ami volt, de azért nyugodtan megnézhetik.

— Minket inkább! a darab érdekel, mint az előadás...

— A darab afféle irodalmi limonádé. Régi színházi ember vagyok, nagyon jól tudom, hogy nyáron nem lehet Shakespearet játszani. Én legalább nem nagyképűsködöm. Nekem kezdetben is az volt a véleményem, hogy ne a hold menjen le, hanem a közönség jöjjön be a színházamba. Ez az egyetlen színház, amely hat hónapig hű maradt a célkitűzéséhez. Nezze meg, hányan csukták be a kaput...

— És a jövőben is ez lesz a program?

— Nem. Szatirikus vígjátékokat akarok hozni. Mindent, ami jó. De ha hivatalos fórumok nyaggatnak, akkor azt felelem, hogy legközelebb még könnyebb szórakozást nyújtok. Nekem ne vágjon fel a Művészeti Tanács, amelynek egyik illusztris tagja a Csodabárt, a másik pedig a Családi szállodát prezentálja a publikumnak, hogy valamiképp szanalja az irodalom következtében tönkrement színházat...

Ezt mérgesen és durcásan mondja Lóránt úr és érveivel szemben nincs megfelelő ellenvetésünk. Inkább a munkáselőadások felől érdeklődünk.

— Nem én megyek gyárakba játszani, — igazítja ki tévedésünket — hanem a gyárak munkásai jönnek ide. Már négy üzem nézte meg a darabot. Ez a két úr itt a szakszervezettől van jelen. Jó a darab vagy nem jó? — fordul hozzájuk ellentmondást nem tűrő hangon.

Aj szakszervezeti urak némán bólogatnak.

Lóránt úr még elmondja, hogy ő maga is színházi szerző, ő írta a színház elsőszámú attrakcióját, a »Pitypaty kisasszonyt«. Még egyszer felhívja figyelmem a szereosztás hiányosságaira majd elbűcsúzunk és helyetfoglalok a nézőtérre.

Tanulságok

Dicséretre legyen mondva, másfél felvonást hősiesen végignéztam a »Mákos tészta« című remekműből, többre azonban nem futotta edzettésgemből. A darab nemcsak módfelett hülye, de ásitóan unalmas is és a

gyenge együttes megnyugtatóására közölhetem, hogy ezen sem Dénes György, sem Olthly Magda nem segíthettek. Legény legyen a talpán, aki zenés műfajban ennél kevesebbet tud nyújtani. Mindez a színház magánügye lenne, ha nem óhajtaná ebben a nem is kétes színházi szórakozásban a mukásságot is részesíteni. Minden tisztelem a fentebb is szerepelt szakszervezeti uraké, de módfelett csodálkozom, hogy nem gyakoroltak a produkció felett az enyémmel is le-sújtóbb kritikát, már csak fokozottabb felelősségük révén is. Mi mindenesetre felemeljük a szavunkat az ellen, hogy a »Tiszazug« és a »Viha-ros alkonyat« után efféle silányságokkal aknázzák ki a munkáselőadásokban rejlt üzleti lehetőségeket. Felesleges és káros, hogy a Nemzeti Színház által kezdeményezett és közmegegyezésre végzett kultúrmissziót a »Mákos tészta«-hoz hasonló hornirt operettek kereszteljék. Ami pedig a vállalkozás anyagi részét illeti: a nézőtérre gyéren elhelyezkedett publikumot Lóránt igazgató úr egy Shakespeare-előadáshoz is játszva összegyűjthetné. Csodálkozom, hogy okos és ambiciózus színházi ember létére erre magától nem jött rá.

»Ezt a tészta« azonban a jövőben semmiképpen se találja fel a munkásközönségnek.

Darvas Szilárd



*

GÖG

A hangjegyekereskedés mellett zongoraterem van. Egy hölgy a hangjegyekereskedés helyett, tévedésből, a zongoraterembe nyit be.

A segéd megkérdi: mit parancsol.

— Kaphatnék néhány zongoradarabot? — kérdi a hölgy.

— Zongoradarabokkal, sajnos, nem szolgálhatok — feleli a segéd. — Mi csak egész zongorákat adunk el.

EGY ŐSZINTE MŰFAJ DÍCSÉRETE

Cirkuszban voltam. Évek óta először. Az alkonyat áttetsző fátylaiba bújó nyári liget, a hallgatag séta idézte nosztalgia a gyermekkor varázslatos hangulata után vagy a kőszínházak nyári produkciója okozta csömör hívott, menekített a manézs mellé? Inkább az utóbbi. A gyermekkor varázslata odabent érintett meg: a komédiázásnak ez a hagyományosan gyermeteg és nagyonis emberi műfaja nem változott. Őszinte és emberi maradt, szólni tud ahhoz, akinek lelkében nem ölte meg a gyermeket a polgári nagyképűség. Az elhatározás, hogy az évek számával és az egzisztenciával »felnövé« válik az ember. A cirkusz nem nagyképű és nem hazug. A produkciót produkciónak mondja, az erőt és ügyességet erőnek és ügyességnek. A bohócok százéve egyazon vicceit nem hirdeti irodalmi szellemességnek, nem csap be, tehát nem boszszant. De hogy művészet híján való volna mindez? A grácia! A hajlékonyság! Az artisztikum! S a gyermekek és állatok mozgulataiból ellesett, lelkükből kilopott humor! S az a gyermekkort visszavarázsoló hangulat, mely a primitív zenéből, a fűrészpör szagából — s bizonyára emlékeinkből is — áll össze? De emlékeinket, melyek oly széppé festik a manézs tájkát, a cirkusztól kaptuk gyermekkorunkban: a varázslat szülője ez az ősi műfaj.

Az előadás még nem kezdődött meg, a későn jövő nézők még helyüket keresik, a perecárosok kiáltása egybefonódik a hegedűk cincogó hangolásával. A cirkusz-szolgák egyrésze most próbálja a sorfalat az artista-kijárónál, mások a trapéz drótköteleit feszítik a manézs fölött. Mindez a készülőds a szemünk láttára történik, nem titokban, nem függönyök mögött, már az előadás előtt bekapcsolódunk a cirkusz életének áramába. S mindez mégsincs titokzatosság nélkül. Előre tudunk mindent s mégis mint a meglepetés ránt majd magával az első ostromcsattanás, a táncoló lovak lábainak puha dobbanása.

De állatszámok most nincsenek. A vadállatok kimúltak, a lovakat megettük bunkerlakó korunkban. A bűvész, a dummer august most jött haza deportálásból. De ez ebben az esetben nem lényeges. A lényeges, hogy az egymástkövető számok: az ugrócsoport, a kötél-táncosok, a trapéz művészei nem csapják be a nézőt. Itt legfeljebb az történhet, hogy rossz valamelyik produkció vagy hogy az egész műsor gyenge, de cirkuszba menve nem tévedhetünk lelkiismeretlen kereskedőhöz, aki verslábak helyett női lábakat, szatíra helyett bárgyúságot, szellemesség helyett járványszerűen terjedő ostoba bemondásokat csomagol az irodalom, a szellem stanclicijébe.

A műsorban fellépő artisták nagy-



részt öregedő emberek, akik évtizedek óta ugyanazokkal a betanult mozdulatokkal állnak a közönség elé. De mégis minden föllépésük premier. Elsősorban önmaguknak az. A manézsban nem lehet rögtönözni. A mindennap keserves munkájával tanult mozdulatokat nem szabad elvéteni, felesérelni. A bukás itt valóban tragikus. Nemesak, mert törött nyakcsigolyába kerülhet, hanem azért is, mert a manézs egybeolvadása a nézőtérrel, a közönség oly neveltségessé tenne minden botlást, mintha a melletünk ülő szomszédon kellene nevetni. Hiába öltözik könnyedségbe és mosolyba a cirkuszi mutatvány, a néző azért is szereti az artistákat, mert »drukkole« értük, mert félti és szánja őket. A néző együttérzése szereplő iránt sehol sem olyan erős, mint a cirkuszban.

A cirkusznak nem izlésfejlesztés a szándéka, még mulattatva sem nevelni, hanem mulattatni akar. De mint minden szép, a finom mozdulatok s mint minden mélyről fakadó humor, a bohócok mókázása is szebbé, mélyebbé teszi a lelket. A dummer august ormotlan cipőjébe bujtatta lábait a film legnagyobb zsenije, Chaplin. Minden mozdulata, minden lépése visszautal a dummer august botorkálására. Tragikuma is a vízzel nyakonöntött, orrára bukó bohó neveltségességig fokozott tragikumából nőtt chaplinivé. Ugyanigy hány nagy színészé, akik éppen, mert nagy művészek, tudják és nem is tagadják ezt. Hogy szégyelnék ilyen rokonságukat a cirkusszal a sanzonok s a villámtréfák szerzői.

Az előadás véget ért. Most esteledik, a fák sárguló leveleit kékre festi az estébe hajló alkony. Megyek a fák között, könnyedén, élmények nélkül, de mégsem üresen. Füttyülni támad kedvem. Gyermekkorunkat nem szabad elfelejtenünk, mert akkor menthetlenül kikezdi lelkünket és csontjainkat az öregség. Talán azért járnak cirkuszba az emberek, — gondolom — azok is, akik ezt szégyenkezve teszik, hogy újból és újból kortyolhassanak gyermekkoruk forrásának vizéből. Hogy úgy lépjenek ki előadás után a ligetbe, mintha valaki kezenfogva vezetné őket...

Miért is mondtam el mindezt? A cirkusznak, ez őszinte műfajnak dícséretéül. Mert hazafelé menve a liget fái közül, nem bosszús szégyenkezés és fejfájás voltak útítársaim, mint a Szabó Jucik és az »irodalmi« bárók után, hanem jóérzése annak az önfelédtt nevetésnek, mellyel Fernandónak, a bohócnak feleltem, mikor megette az égő gyertyát s oly jóízűen »tunkolta« ujjaival a gyertyatartóban. Az ő dícséretéül, aki tisztességes ember és tudója mesterségének, mert arra vállalkozik, hogy tiszta derüt adjon a léleknek, s ezt teljesíti is.

Zelk Zoltán

Hont Ferenc első rádió rendezése

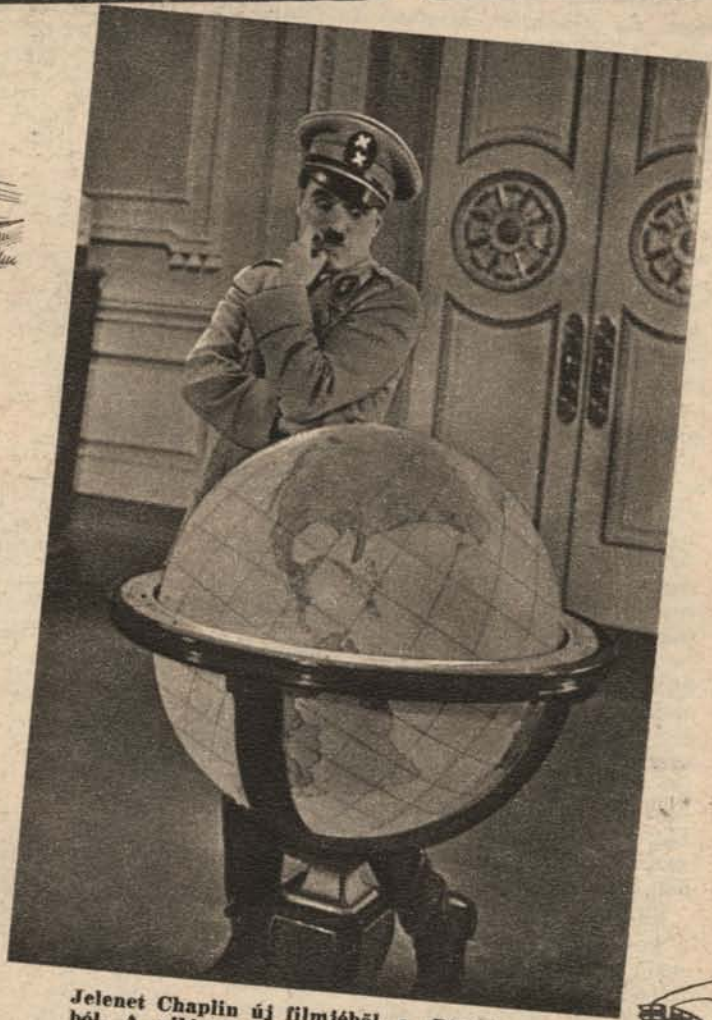
Vasárnap este *Ivanov* *Vszevolod* «Kosztya bátyánk» című kétfelvonásos darabját adta elő a magyar Rádió, Hont Ferenc rendezésében. Kitűnő művészek, kitűnő rendezésben adták elő a kitűnő darabot. Csupa feszültség, dráma, izgalom, lüktető tempó a darab, s a rendezés a színészi játékot tökéletesen hangolta össze a darab kemény, s mégis dinamikus, pattanásig feszült drámaiságával. A «hangjáték»-nak nevezett rádió-szindaraboknak mindent a hanggal kell visszaadni. Ezért különös szerepet kap a rádióban a színpadon kiülső zajoknak nevezett sokféle akusztikai hatás. A rádió-darabok vissza is éltek ezekkel az akusztikai fogásokkal. Vonat-dübörgés, szuszogás, csattanás nélkül szinte már el se tudták képzelni a hangjátékokat. Hont Ferenc rendezésének erénye, hogy nemes tartózkodással alkalmazta ezeket a hatástelítő elemeket. Csak annyit használt belőlük, amennyi kellett. Ezért volt olyan frapjárás és meggyőző a hatásuk. Az emberi hangra, a beszéddel játszó színészi munkára építette fel az előadást.

A darab egy németek által megszállt orosz város vasúti állomásán játszódik le, s a németek ellen harcoló partizánok elszánt küzdelmét mutatja be. Kemény férfidráma a «Kosztya bátyánk». A háttérben aknák robbannak, vonatok zúgnak el, háború dühöng, de a darab mégis a lelkek szigorú, bölcs elszántságának fojtott tartózkodását mutatja meg. A németek soraiba férközve, őket látszólag munkával segítve, harcolnak a partizánok a németek ellen. A jó detektív-regények lélekzetállító izgalmasságával pereg le előttünk a darab. A partizánok hiú, eszelős, pénzéhes, csak üzleti hasznot, «szajrét» néző német tisztekkel állnak szemben. A végzet teljesebbik be a háborúnak ezeken az aljas nagyvállalkozóin, mikor a partizánok golyói, kézigranátjai és gyújtóbombái elpusztítják őket, «nagyszerűen» organizált üzleti vállalkozásaikkal együtt. Az orosz lélek elszánt, bátor méltóságát állítja szembe az író a haszonleső németeknek tözsdei krachok fejtelten kapkodásával rokon megzavarodásával.

Major Tamás, Várkonyi Zoltán, Timár József, Tapolczai Gyula, Bihary József, Peti Sándor, Gárdai Lajos, Görög Ilona és Vidor Ferike pompásan összehangolt, mintaszerű együttese játszotta a darabot. (szp.)

A TANUK

Gunyoros szomorújátéknak nevezi Déri Tibor egészen újszerű és korszerű szindarabját. Címe: «A tanuk». Kettéosztott színpadon játszódik. Balfelől egy zsidó család története pereg le hét képben, a sárga csillagtól kezdve a nyilasrazziákon, a téglagyáron, a deportáláson keresztül a főlzabadulásig. Jobbfelől a «tanuk» együttese — az egész nemzet különféle típusok által képviselve — figyeli az eseményeket és végigkíséri, mint valami groteszkre fordult antik kórus. A Házmester, mint jelképes karvezető, mindegyik felvonást prólogussal kezdi és kupléval fejezi be. A darabot a kiváló író a Nemzeti Színháznak nyújtotta be.



Jelenet Chaplin új filmjéből, a »Diktátor«-ból. A világsikert aratott film rövidesen nálunk is bemutatásra kerül



A Székesfővárosi Zenekar Vas Zoltán polgármester kívánságára a város különböző pontjain szabadtéri hangversenyeket ad. A lakosság különböző rétegeinek nemcsak szórakoztatására szolgálnak ezek a koncertek, hanem a zenei közműveltség terjesztésének is jelentős tényezői. Az első ilyen szabadtéri hangversenyt vasárnap délelőtt tartották meg a Városmajorban. A zenekar dobogó nélkül, a fűben helyezkedett el s így adták elő Beethoven V. szimfóniáját, Egmont-nyitányát és Schubert Befejezetlen Szimfóniáját.





Értelmiség: Na, induljunk el már valamerre

Jávor Pál új szerepe

A magyar olvasóközönség ismeri és szívébe fogadta Naszreddin, a furfangos hodza alakját. Ő a hőse Szolovjov híres szovjet író »A esendhárító« magyarul is megjelent bübájos regényének. A regények ezeregyézsakai történetből képződött négyfelvonásos mesejáték óriási sikert aratott a Szovjetunió színpadain. A darab Jekatyerina Gutina és Illyés Gyula fordítoja a Magyar Színház évadigazgató a napokban Jávor Pálnak adta át a darab kéziratát előadásra. A művész a kéziratot elolvasággal vállalta a címszerepet. Ez lesz az első nagy komoly feladat, amelyben Jávor Pál színeszi egyénisége újból kibontakozik a közönség előtt.

OKOS ALLAT-E A KUTYA?

Egy muzsikás és egy filozófus beszélget.
 — A kutya ostoba állat — mondja a muzsikás.
 — Miért? — kérdi a filozófus.
 — Mert nem szereti a zenét — feleli a muzsikás.
 — Ha csak ezért gondolja ostobának — mondja a filozófus — akkor még ostobább, mint hiszi.
 — Miért? — kérdi a muzsikás.
 — Mert szereti az embereket — feleli a filozófus.

A Fővárosi Operettszínház augusztus 30-án mutatja be Szántó-Balassa-De Fries. »Napsugárkis asszonyok« című operettjét. Főszereplők: Gombaszögi Ella, Berky Lili, Gözon Gyula, Latabár Kálmán.



Az ismeretlen Major Tamás 1935-ben
 Akit nem ismer a Színész Szövetség

Kezeünkbe került a Színházi Életnek egyik tízéves, 1935 októberében megjelent száma. A lap beszámol arról, hogy kiosztották a főváros színészösztöndíjait. »Sok fiatal művész pályázta meg az évenként 800 pengőt kitevő ösztöndíjakat és a napokban történt meg a döntés, mely általános kritikát, sőt felzúdulást váltott ki Budapest művészeti köreiből.« A négy fiatal művész annyira ismeretlen, — folytatja a cikkíró — hogy még a Színész Szövetség sem tud róluk.

A lap közli a négy nyertes fényképét is. Egyikben meglepetten ismerünk Major Tamásra. Major akkor már öt éve volt a Nemzeti tagja. Szerepelt mint színész, dolgozott mint segédrendező, sőt mint ügyelő is. Azóta... hogy miként alakult azóta Major Tamás pályája, azt mindnyájan tudjuk.

Nem volt ebben a vitában mégis csak a fővárosnak igaza!

Fiatalok az állatkerti opera-előadásokon

A közönség mehezen szokott hozzá, hogy az Állatkertben újból, — mint a »békebeli béke«-ben — hangversenyeket hallhat. De a produkciók magas színvonala ismét tömegeket vonz a ligeti zenepavillonba, ahol — sajnos — nem zavarja meg az élvezetet a vízimadarak rikoltozása...

Dicséret és elismerés illeti a rendezősejt, de elsősorban Failoni és Komor karnagyokat, hogy az opera-előadásokon »bátorságuk volt« új, fiatal szereplőket nagy feladatokkal bízni meg. Elsősorban Vári-Weinstock Miklós felléptetésére gondolunk, aki a »Traviata« Alfrédjának tolmácsolásával egyszerűen az élre ugrott. Szinte Gigliere emlékeztető nemes csengésű orgánum. Tenor gondokkal küzdő Operaházunk értékes nyeresége lesz.

Solymossy »Lulu«-t, az elmúlt idők jazz-zongorista »sztár«-ját a Zenészek Szabad Szakszervezetének igazoló bizottsága nem igazolta, ügyét internálási javaslattal a Népbíróshoz tette át. Közismert volt világító nyilasjelvénye és agitációja az ártatlanok üldözése során. Most kiderült, hogy tagja volt a titkos kémszervezetnek is...



»Húmusz« — Laborcz Ferenc szobra, melyet a Képzőművészeti Tanács a Magyar Kommunista Párt díjával tüntetett ki. A művész a főváros ostromának legnehezebb heteiben készítette el az életnagyságú szobrot. A szoborhoz szükséges két mázsa gipszet tíz különként vásárolta össze, a szobortartó váz elkészítéséhez a vasrudakat és drótot elhagyott német barakokban szedte össze.



MÓRICZ ZSIGMOND KIADATLAN IRÁSA.

A háromfelvonásos játék befejező része.

Szín: A folyópart.

(Tágas, szép tisztás. Jobbról domb emelkedik, balról fák, túl a helyen folyó, amelynek a túlsó partján szakadékos dombhát vonul, a hegyiben fiatal, lombos fákkal. Puha, homokos dombok ezek. A tisztáson nem visz át semmi út. Egy folton ki van égve a fű, szalonnasütés emléke. Az egész területet fű borítja. Őszi sárguló lombok.)

Ferke, Matyi.

Ferkó (hasal a fűben, jütyörész.)

Matyi: Micsinálsz ecsém! Nyomod a fűvet?

Ferkó: Hát.

Matyi: Jól teszed. Én is segíték. (Leheveredik mellé.)

Ferkó (felkönyököl, úgy nézi Matyit): Hát hun jár... merre megy kend?

Matyi: Merre? Az orrom után.

Ferkó: Hm. Oszt honnen gyün?

Matyi: A hátam mögül.

Ferkó: Akkor nagy földet bejárhatott.

Matyi: Még nagyobb!

Ferkó: Osztán mi újság a világba?

Matyi: Hát... mindennap felkél a nap, osztán minden este lefekszik.

Ferkó: Há de furcsák esnek arra!...

Matyi: Tudok egy embert, aki kétszer megfogott egy madarat, mind a kétszer eleresztette, oszt most azon fő a feje, hogy fogja meg harmadszor.

Ferkó: Mondja meg neki maga, ha olyan okos.

Matyi: Boldogabb voltam tudatlanságomban, mint amivé tehet a tudomány és tapasztalás!

Ferkó: De nagyon búsul kend! Megsegít az Isten!

Matyi: Én vagyok az én Istenem. Most azt tudom, de kedvetlen Isten vagyok, erőtelen Isten. Azelőtt nem tudtam, mégis én voltam az Isten, az erő!

Ferkó: Nem szeretem én az ilyen zagyva beszédet.

Matyi: Nem? De a rossz lovatat szeretted, ugye? (Felugrik.)

Ferkó: Rossz?... fusson ki a szeme, aki annál jobbat látott kilenc vármegyében.

Matyi: Ejha!

Ferkó: Pünkösdi király vótam én avval, de jövőre is az leszek, ha el nem adom.

Matyi: De ha megkergetnék, szaladnál!

Ferkó: Ha szaladnék is, nem érne be senki!

Matyi (elnéz balra): Nő csak, micsoda sereg jön arra? Tán Napóleon császár?

Ferkó (nézi): Inkább az a rossz döbrögi uraság, akit már kétszer megkent Ludas Matyi.

Matyi: Hát tudsz te arról?

Ferkó: Hébe dunnába pakoták! Így két banni minden kegyetlen urakkal.

Matyi (vállat von): Hadd el.

Ferkó (kijelöl néz): Megállanak lenn az úton.

Matyi: Hát öcsém, mi a lovad ára?

Ferkó: Eggyel se alább száz forintnál!

Matyi: Jó pénz, de megadom, ha meglátom, milyen futó.

Ferkó: Tán kend akar ráülni? Fene esze van, de abból nem eszik még itt nincs az ára! (A tenyerét veri.)

Matyi: Nem ülök, nem. Hanem pattanni fei rá magad, osztán kerülj el azokhoz.

Kiáltsd nekik torkod szakadtából, hogy:

Én vagyok a Ludas Matyi! de akkor aztán szorítsd, mert megfognak.

Ferkó: Ne törődjék kend vele, ide a felpénzt, a többi az én dolgom.

Matyi: Itt egy arany e.

Ferkó: No Isten áldja. (El.)

Döbrögi, Kobak, Évi, ötven lovaslegény.

Döbrögi (dunnában hozza négy legény.)

A legény mind fel van fegyverezve s a legfurcsább és legkülönbözőbb módon): Csendesén, jó fiaim, csendesén, mint a tojást. Tegyetek le, gyerekeim, a puha fűbe! Így! Nem bírja gyenge testem a kocsrázást! Hadd pihenjek egy kicsit ezen a szép hanton. De ti meg álljatok itt karikában körülöttem, mert már azt hiszem, még a levegő-égen is átrepül rám az a hóhér... (Elhallgat.)

Kobak (kiegészíti): Ludas...

Döbrögi: Ki ne mondá a nevé, mert kiráz a hideg! Évi fiam, ülj ide mellém, hadd lássalak, de ne vágj olyan savanyú pófát. Ti meg, gyermekeim, daloljatok egy szép szomorú nótát

Legények (dal):

Mátészalka gyászban van... stb.

Döbrögi: Nagyon szép volt, édes gyerekeim, csak ez az igazi nóta a világon, ojan szépen folyik, mint a patak csergőzése. Most egy frisset, hogy viduljon a szívünk.

Legények (dal):

Ludam, ludam, jó gunárom...

Döbrögi (felugrik, feláll): Ti gyilkosok, hóhérok, mi pogány nóta ez, kerébe kén törni, aki kifundálta. Ezennel pecésétes paranccsal elrendelem, hogy nótába venni a lúd, jaj, nevé nem szabad az én Döbrög városomban és a hozzá tartozó hetvenkilenc faluban. Ha valaki én előttem a lúd, jaj, nevé kimondja, itt mindnyájatokat egymással botoztatlak meg.

Kobak: Megértettétek! Ott repül az égen a vadlúd, de senki a nevé kimondani ne merje.

Döbrögi: De te se, ijen amojan!...

Jaj de beteg vagyok... Tán innám egy szikrát... Mindjárt könnyebben lennék. (Iszik a nagy esobolyóból egy jó nagyot.)

Ferkó (kint): Én vagyok a Ludas Matyi!

Döbrögi: Száz aranyat, aki megfogja! Utána legények, lóra minden ember! Még a szekérből is fogjátok ki a lovakat, utána!

(Hevesen felugrálanak a legények s gyorsan elszaladnak.)

Kobak (ijedten): No én már csak itt maradok urammal.

Döbrögi: Jobb vón, ha kend is ugorna eccer, úgyis keveset tett értem eddigi! (A dunnát lábaközé fogja, úgy lovagol rajta.) Utánna, utánna! Csak bátran!

Voltak, Matyi.

Matyi: Éljen Döbrögi!

Döbrögi: Jaj, végem má megint!

Kobak: Jézusom, Krisztusom, se fára nem mázthatok, se kemencére, hová legyek mostan? (A dunna alá búvik, fejfelé.)

Döbrögi: Édes fiam, Matyikám, kedves gyermekeim, ne bolondoz! Ne kegyetlenkedj velem még eccer, mert Isten ugye, megharagszik!... osztán nem is úgy gondoltam én. Ismersz, hogy szeretlek!

Matyi: Hát hogy gondolta?

Döbrögi: Csak így, édes fiam, legyenek egymásé, ásó, kapa meg a nagyharang! Áldásom rátok! Ugyis ti vattok ketten, akit legjobban szeretek a világon.

Matyi: Lássá az úr, itt a híres példa, hogy a vesszőcsomó összekötve erős, a vessző magába gyenge. Hát hol az úr ötven embere? Sántít a példa, sántít. Én azt mondom, ellensége vagyok minden szövetségnek, mert az csak az egyesek hatalmára szolgál! Én minden egyéniséget magamhoz hasonlónak és erősnek és Istennek tekintek. Magát is, uram, hát mér nem irgalmas, kegyelmes a paraszthoz! Akkor maradhat felőlem hőttag.

Döbrögi: Úgy lesz, fiam, úgy lesz.

Matyi: Kezet rá! (Odanyújtja a tenyerét.)

Döbrögi: Itt a kezem!

Matyi: Kint dógóznak az emberek a mezőn és akarattjuk ellen is jót cselekszenek. Most én mit csináljak tovább?

Végrehajtottam a törvényemet, megszüntek?

Évi: Matyikám! hát én? Nem szeretsz már engem?

Matyi: Jössz-e velem vándorútra?

Évi: Jövök veled a falumba. Ládd é, fejs tehenet szolgáltam én meg, meg fias disznót s rétet a Nagymezőn.

Döbrögi: Megkapod, jányom, meg.

Évi: Hát te mit szógáltál hosszú vándorlásodon?

Matyi: Megtanultam írni, olvasni, láttam költöket, tudósokat, nagy hivatalnokokat és kis irodakulikat és egyiket se kívánom. Nem fogok írni, mert únom, nem fogok alkotni szavakból, mert únom végiggondolni a gondolatot, milyen unalom!

Évi: Matyi, Matyikám! Nem szeretsz már engem? Mért nem szeretsz? Hüszögesen kitartottam érted. Ki vagy te, hogy így tudsz envelem beszélni?

Matyi (megérinti): Az én testvéreim a csillagok és a falevél és a repülő bogár (Elkapja a bogarat.) és az ember és én játékból megölöm a bogarat, mert bírom: ő megölne engem, ha bírna. Én téged megbotoztatlak, mert bírtam és jólesett, hogy megmutathattam, hogy a pénz nem véd meg semmitől!



hiába gyűlt össze a tó vize, egy nyílason lefolyik; a pénzes erszénynek is megvan a nyitja és a hatalom csak szín és csillogás és addig tart, míg a ránkzó szemekben visszaverődik. De ha a szem lehúnyja a pilláját, vége, nincs hatalom és nincs tekintély és nincs felsőbbség.

Évi (ijedten házódik Döbrögihez): Hallja má, uram, miket mond! Hisz e megkerült!

Döbrögi: Nem baj, jányom, választottad, most má örvendj véle.

Matyi: Gyere velem a semmibe s boldog leszel, ha megérted életemet.

Évi (harciasan): Hivatalod van-é?

Matyi: Én vagyok a világ öre.

Évi: Nem szeretsz engem, Matyi. Ha szeretnél, ennyi hosszú idő alatt fészket szerezte volna már, ahol letanyázhathatnánk!

Matyi: Szerelem? Igen, ágyékomban bizserog és naponta ki kell ürítenem a pezsgő kelyhet, de ez nem parancs, nem szükségesség, nem életcél, amire formák közt, mint a zászlóra, felcsüdjek, hanem természetes ösztön és maga irányítja magát.

Évi (sír):

Döbrögi (megsimogatja): Ne sírj, jányom.

Itt vagyok én...

Évi: Maga mindig jó vót hozzám...

Matyi: Isten áldjon, rózsám!

Évi (felsikolt): Hova mégy?

Matyi: Élni fogok! És ahol baj van, megtalálom, ahol tüz van, ott vagyok. Ahol pezsdül valami, én vagyok. A kakukkal fogok kiáltani az erdőn s gyermekemet is úgy helyezem el, mint a kakuk, másnak a lelkében: ott aztán hadd cseperedjen fel az én gondolatom! (Különös könnyű játékkal Döbrögire bízza Évit, maga pedig úgy elrepül, mint a gondolat.)

FÜGGÖNY.

*

HAZULRÓL HAZÁIG

Írta: BALÁZS BÉLA,

En, emberöltő multán megtért vándor
Szerettem volna előbb csendesen
Az ablakon bekopogva beköszönni,
Vagy megállni kicsit a küszöbön
Várva, hogy előbb rám ismerjete.

Nem jó talán, hogy ilyen hirtelen
Repülőgépen esőpöntem be és
A megállító küszöböt szívemben
Es szemetekben érzem, ha kalaplevéve
Mutatom néktek megváltozott arcom.

Es várom, hogy ki ismer rá az újra?
Új arcom kinek meghitt, ismerős,
Mint régi álma, vágya, reménysege?
Mert aki régi arcom várta vissza,
Az idegen és engem sohse ismert.

Mert messzi út az: hazulról hazáig.
Nagyobb út nincs is és egy emberélet
Talán kevés, hogy megjárjad és
megérkezz:

Hazád álmából — álmod hazájába,
Szülőföldedről a szülőtted földre.

Itt voltam otthon, hiszen itt álmodtam
Otthonabb otthont s hazulról hazáig
Elhoztam álmom: dús vásárfiát,
Mély most se fér be még a régi házba.
Tágitani kell a szűk falakat.

Lehet azt! Vágtam én nem egyszer
Lelkemen véres ajtót, ablakot,
Hogy életem is majd kiszállt azon.
De ha már látod derülő hazádat,
Mondom, elvtársak, nem nehéz
meghalni.

ÜLJÜNK ÖSSZE

Palasovszky Ödön, a Madách Színház igazgatója az alábbi sorokat intézte a »Fényszóró« szerkesztőségéhez:

Mondják: a színházak nehéz helyzetben vannak. Nem tudom, így általánosságban igaz-e ez? A magam részéről nem tudom megcáfolni.

Az engedélyek kérdése még mindig függőben van. Ami koncesszió kijött, az is az utolsó pillanatban. Augusztus vége felé járunk. Hogyan tudjunk a jövő szerzőnre szervezkedni? És ki fizeti meg azoknak az igazgatóknak a befektetést, akik a romokból színházat emeltek s egy pár fekete nyári hónap után a koncessziótól esetleg most elesnek? De még nem is ez a legnagyobb baj.

A házbér, az engedély, a plakát, a vilány, az adó olyan terhet ró a színházakra, hogy ezek után valóban áldozatos munka színházat csinálni. És még mindig nem ez a legnagyobb baj.

A legfőbb baj a bizonytalanság. Ha a magyar színházkultúra haladásának ügyét óhajtjuk szolgálni, akkor ragaszkodnunk kell a nívóhoz, mint ahogyan én ragaszkodtam a Madách-Színházban. Ha azt akarjuk, hogy a színház és a színészek megjelenjenek, akkor le kell szállnunk.

En azt mondom, ülünk össze. A Fényszóró ebben segíthet.

Üljenek össze a kritikusok, írók és igazgatók. Beszéljük meg, mit lehet tenni. Milyen darabokat adjanak a színházak? Milyen előadásban? Fialalokkal vagy sztárokkal? Új szellemmel, új rendezésben vagy maradjunk a régi mellett? Kelle-e az új, a jó, az eredeti vagy nem kell? Iródmalmat kell-e adni vagy könnyű, sikeres műfajt?

Mondják meg a kritikusok, hogy képzelik el a színházak sorsát, programját és a közönség nevelését? Mondják meg az írók is, az igazgatók is. És a hivatalos szervek. Kritika és színház fogjanak ez egyszer össze. Ne üssük, hanem segítsük egymást!

Vitassuk meg a magyar színházkultúra sorsát. Vitassuk meg, lehet-e olyan színházat csinálni, amely nem méltóságos irodalom, vagy fárasztó propaganda és nem is olcsó műfaj, hanem siker is, fölismerés is, irányzódás is és mindenekelőtt: vérbeli színház.

Palasovszky Ödön

*

Palasovszky Ödön a kritikusokkal akarja megvitetni, hogy mit csináljanak a színházak. Nem új gondolat. A kritika jogos, értelmes kifogásait, ha előre ismerné a színházakat, sok mindent talán hasznára is fordíthatna belőle. De az ilyen anketok a multban is inkább csak érdekesnek bizonyultak, mint gyakorlatilag hasznosnak. A kritikus nem színházgató. Alfréd Kerr-nek, a szellemes színházi kritikusnak ajánlatot tett egyszer egy színházgató, Kerr-nek nem volt jó a színház egy darabja se. Az igazgató felszólította, jelkerte a kitűnő kritikust, hogy mutassa meg, milyen a jó darab, írjon egyet a színház számára... A megtisztelő felszólítást elhárította magától Alfréd Kerr. Azt mondta, hogy, bár kétségtelen bizonyossággal meg tudja mondani azt, ha egy tojás — büdös, de tojást tojni — mégse tud... S nem írta meg a darabot.

A kritikusok és színházgatók konferenciájától sok érdekeset várhatunk, de nem hogy színházaink művészi sorsát, de még műsorpolitikáját se fogja döntően befolyásolni egy ilyen konferencia. A színházak csak a közönséggel vitathatják meg a

Bekébeli
művéség

A DURDILLY arcpúder lehetőleg könnyű, kitűnően tapadó puder, mely változtatlan, hajszálvékony rétegben fedi az arcot. Változtatlan, mert mikroszkópikus nagyságú szemcséi állandó méretűek és megnevedve nem dagadnak meg. Színei oly kiegyensúlyozottak, hogy a napfény, vagy nedvesség hatására sem változnak.



MAGYAR GYÁRTMÁNY

megvitetni valókat. Ezt is teszik. A színház örök vita művész és közönség között. De a vita az előadásokon zajlik le. A színház az előadásokon, az előadásokkal tudja csak megmondani, hogy mit akar, s a közönség azzal felel a színháznak, azzal helyesül vagy azzal tiltakozik, hogy elmegy vagy nem megy el az előadásokra. Ez persze nem jelenti azt, hogy mindig a közönségnek van igaza. De a vita, az igazi vita, mégis így zajlik le a színházak körül. A kritikus ennek a vitának keresztüztében az elvi tisztázás feladatát teljesítheti csak.

Ezért, ha érdekesnek tartjuk is Palasovszky Ödön anketjét (rész is vennék benne), de a színházigazgatás szempontjából nem sok eredményt remélünk tőle.

Mindegy. Megpróbálhatjuk...

*

„Munkás a művészetben“

Ezzel a címmel rendez vándorkiállítását a Munkás Kultúrászövetség, egyelőre csak a budapesti gyárakban és üzemekben, később pedig az egész országban. Legjobb képzőművészeink műveik színe-javát küldték el a kiállításra, amely a munkások tömegeit akarja meghódítani a művészetnek. A vándorkiállítás anyagát a címben megjelölt szempontok szerint válogatták össze: a munkás és a munka ábrázolása képen és szoborban egyúttal bemutatja a magyar képzőművészet utolsó évtizedének fejlődését is.

Bálint Endre, a Munkás Kultúrászövetség egyik vezetője, a következőket mondotta a vándorkiállítás céljáról:

— A munkásság nemcsak a mai művészetet nem ismeri, hanem ismeretlen előtte a képzőművészet egész multja is. Nem bűnük vagy hibájuk ez: egyszerűen nem volt idejük és alkalmuk kiállításokat látogatni. Első feladatunk ezen a téren a munkásság elméleti és gyakorlati képzése, nevelése. Az elméleti nevelést szolgálja most meginduló vándorkiállításunk, gyakorlatilag pedig szervezés alatt álló tanfolyamunkon fogjuk képezni azokat a fiatal munkásokat, akiknek tehetségük van a festéshez vagy a mintázáshoz.

BARÁTI TISZTÁZÁS LIDIA CSERNISOVA

Ascher Oszkár, a kiváló szavalóművész, a következő levelet írta a »Fényszóró« felelős szerkesztőjéhez:

Kedves Barátom!

A Fényszóró »Baráti tisztázás« című rovatában kérek szót, személyes kérdésben.

»Beszéljünk komolyan a kabaréről« című cikkedben (amelynek általános részével, szempontjaival egyetértek) »rosszizú« »szeriőz«-szómnak, »érzelmes melodramá«-nak bélyegzed azt a szerény kísérletemet, amellyel először Ady, s most József Attila néhány versét igyekeztem a közönséghez — egyfajta közönséghez — közelebb hozni.

Talán szabad arra hivatkoznom, hogy Te, aki huszonöt éven át kíséred a legszigorúbb baráti szemmel, s a legkeményebb kritikai igényekkel előadói működésemet — soha nem kapdál rajta művészietlen szándékon, az előadói dobogó stílusadottságait soha nem léptem át. Így hát engedj meg, hogy megmagyarázzam, mért éreztem jogosnak, sőt szükségesnek az általam inkriminált produkciót, s mért hiszem, hogy itéleted téves, elhamarkodott!

A kis színházak közönsége — nagy átlagban — más, mint a nagy színházaké, s főleg, mint a hangversenytermeké! Nem vers-értőkből, még csak nem is vers-kedvelekből áll, nagy szó, ha eltűrik a verset. Számukra József Attila egy név, amely utca-név is, kell ismerni, de nem jelent többet, mintha »Dalmady Győző«-utcat mondnánk. A közönségnek ez a része soha, semmi szín alatt sem megy el a maga jószántából verseket meghallgatni, soha, semmi szín alatt nem nyit ki egy verseskötetet! Eltűri, hogy egy-egy határos »aktuális« verset vagy prózát mondjak el a függöny előtt, de már türelmetlen, ha technikai okok miatt egy hosszabb »ráadás« (akár humorossal is) toldom meg a produkciót.

Tehát: nyugodjunk ebbe bele, vagy — »lépésmézzel csalogat csapdába az Isten« — menjünk elébe a közönség e részének? Hangversenyterembe nem kényszeríthetjük, a nevelésnek más módját kell alkalmazni! (Már pedig nevelni kell, azt hangsúlyozzátok Ti is, sokszor!!) S nem helyes-e, ha a kompromisszum árán tíz percen át József Attila verssorait hallgatják, s élvezik is? Mi tudjuk, hogy a költőt nem a legméltóbb módon szólaltatjuk így meg — de ők mégis József Attilát hallják, akit soha, soha más-kép nem hallanának! S éppen az így, színpadon szerzett személyi hitel az, amiért nem fogadnak bizalmatlanul, mikor később a függöny elé lépek! (Sok kollégám a tanum, hogy milyen irtózáttal, arcukba temetett kézzel, leplezetlen undorral, visszafojthatatlan nevetéssel ülnek ott sokan, ha ilyen »színpadi bemelegítés« nélkül, »váratlanul« lépek eléjük »szavallattal« fenyegetve őket! Ne önmagadról mintázd »a közönség képét! Vegyülj el köztük, másképp látod majd a kérdés lényegét! Köszönöm, hogy helyet adtál soraimnak!

Ascher Oszkár

Kedves Barátom!

Már a »Fényszóró« kis cikkéből is megállapítható, hogy nem bántani akartunk. Kritikai megjegyzésünk nem ellened irányult, hanem elvi kérdéseket vetett fel. Örülök, hogy az elvi kérdésekben Te is egyetértés velünk. Nemcsak a magunk, hanem a Te ideáljaidnak védelmében emeltünk szót. A verselőadás komoly, nagystílusú feladat és jellegzetes stílusörvényei vannak. Arra akartunk rámutatni, hogy ha valaki ezek ellen a stílusörvények ellen vét, hibát követ el akkor is, ha pedagógiai vagy propaganda elgondolások alapján maga szánja is rá magát a stílusmerényletre. Tudom, hogy remek fíntörök, új ízű hatásos hozhatók ki egymástól idegen elemeknek összekeveréséből. Ezeknek az ellentéteknek dinamikus hatáslehetőségeit aknázza ki, például a bohóc. Szerettem es tisztelem a bohócok nagyszerű komédiázó művészetét is. De nem hiszem azt, hogy olcsó komédiázással közelebb lehet hozni egy verset a közönség hallgatói felé. Meggyőződésem, hogy a néző az ilyen kísérletekben csak a komédiázást, a szenirozást látja, s a parádé mögött észre se veszi a verset...

Ezért emeltem szót az Ady- és József Attila-versek kabarébeli szenirozása ellen. Ebben a »produkcióban« legfeljebb valami pedagógiai szándék jóhiszemű türelmeflenséget lehetne megvédeni, de nem a produkciót. Abban egy pillanatra se kételkedtem, hogy »jót akartál«, tisztát, nemeset — hiszen ismerlek és húsz év óta ismerem minden művészi munkádat is. Tudod, hogy mindig tisztelttem azt a puritán, elmélyedő komolyságot, mely művészetének lényege, lelkiismerete. Úgy érzem, épp ez jogosít fel arra, hogy arról is beszéljek, amit tévedésnek, hibának érzek. A régi szeretettel és nagyrabcsúlással üdvözöl

Sz. P.

A Városi Színház hatalmas nézőterén tapsol, kiabál, követelzik a közönség. Az ukrán állami ének- és táncgyűttes műsorának két bembondója, Gobbi Hilda és orosz partnere, hasztalanul kísérletezik, hogy a következő számot bejelentse, a közönség nem tágit, még egyszer látni akarja az előbbi bravúros táncot. Váratlanul a színpadon hajlongó együttes is tapsolni kezd egy láthatatlan személy felé, aki alkalmasint a függönydíszlet mögött húzódik meg. Kisvártatva előlép onnan egy középtermű hölgy. Kurtára nyírt fekete haján furcsa formájú patyolatfehér fejdísz, ami sehogysem illik barna uceai ruhájához, telitalpú bőrcipőjéhez. Csak lassan eszmélek arra, hogy a fejdísz — orvosi kótes.

A hölgy Lidia Csernisova, az együttes művészeti vezetője. Megilletődött, póz nélkül, finom meghajlással köszöni meg a nézőtérrel feléje dübörgő tapsokat. Az ünneplés mindaddig nem szűnik meg, amíg a kívánt számot meg nem ismétlik.

Folytatók a műsort. Fejében kérdések motoszkálnak: hogyan, honnan, milyen érdemek árán került ez a fiatal nő ennek a nagy és fontos művészegyüttesnek az élére?

Eltökélem, hogy a hangverseny után kipróbálom orosz tudásomat és tőle magától kérek feleletet.

Felsietek a színpadra. A szereplők éppen öltözök felé igyekeznek. Megkérem az egyik fiatal táncost, hogy vezessen Lidia Csernisovához. Azonnal előzékenyen elindul velem. Kicsit liheg, fényes az arca, hátraveti, simítgatja széjjelzilált dús, angolyszőke haját. Mentegetőzöm, hogy a sok tánc után még

én is fásasztom. Legyint. Nyicevo, nyicevo — ismételteti szíves mosollyal. Megkérdezem, hogy gyerekkora óta gyakorolja-e azokat a nehéz, guggoló figurákat!

— Sajnos, én csak négy évvel ezelőtt tanultam meg Lidia Csernisovától, de általában gyerekkorban tanulják ezt a hivatásos táncosok. Szorgalommal pótolom a mulasztást. Szeretni kell a táncot és sokat gyakorolni. Ez a fő. Na meg a hajlam.

Annyit mindenesetre megtudtam már, hogy Lidia Csernisova jó mester.

Tőle magától azt is megtudom, hogy a tánc szolgáltatásban töltötte egész életét. Már tizenöt éves korában Leningrádba ment a koreográfiai iskolába. Hét évig tanult. Gyakorlóévet a leningrádi operában töltötte és mindjárt utána visszatért hazájába, hogy tudását az ukrán nemzeti kultúra javára hasznosítsa. Balettvezetője és táncosa volt a charkovi, donyeci, dnyepetrovszki kerületi operáknak. Az utolsó tíz esztendőben nem is táncolt már, egész idejét és egész érdeklődését az ukrán népi táncok tanulmányozásának, majd művelésének szentelte. A falvakban koreográfiai folkloort gyűjtött. 19...-an az ukrán kormány rendelkezésére megalakult az első ukrán ének- és táncgyűttes. Művészi vezetőjéül Lidia Csernisovát hívták meg.

Ilyen érdemek árán kapta meg tehát a háború kitörésekor a kitüntető megbízást, hogy a frontgyűttest megszervezze és vezesse.

Méltán kapta meg hazájától az »Ukrán Állam művésznője« szép titulust.

Péchy Blanka

GOBBI HILDA

AZ UKRÁN NÉPMŰVÉSZEKRŐL

Öt felejthetetlen este művészi élményével gazdagította Budapest közönségét az a Lidia Csernisova vezetése alatt működő ukrán ének- és táncgyűttes, mely a múlt héten hozzánk el látogatott. Egy nép lelkét művészetén keresztül ismerhetjük meg legjobban, különösen, ha ez a művészet magának a népnek ősi, hamisítatlan művésze. A múlt héten Budapesten vendégszerepelt ukrán gyűttes táncosból és dalaiból magának az ukrán népnek táncait és dalait ismerhettük meg. Ez pedig több volt, mint művészi élmény. Ez az öt városiszínházi este egy nagy nép eredeti és rendkívül fejlett művészetét hozta közel hozzánk. Előadásait a minden szépet oly nagy lelkesedéssel szolgáló Gobbi Hilda, a Nemzeti Színház művésznője konferálta. Az ukrán népművészek, akik a közelmúltban még a harcstereket járták, most a felszabadított országokat látogatják meg s Budapestre Pozsonyba és Bécsbe utaznak. Elutazásuk után Gobbi Hilda a következőket mondta a Fényszóró munkatársának:

— Irni szeretnék a Budapestre járt ukrán állami ének- és táncgyűttestől, de annyira ma-

gával ragadott csodálatos művészetük, hogy beszélni is alig tudok róluk. A lelkesedés, amit kiváltottak belőlem, csak elragadtatót magasztaló jelzők tömegét tudná elmondani velem. Valamiről mégis szólnom kell. Ami legjobban megfogott s amit a leglényegesebbnek érzek művészetükben. Mindnyájunk számára a leglényegesebbnek. S ez ennek a művészegyüttesnek a tökéletes kollektivitása. Hogy művészek, akik egyénileg is annyira kiváló táncosok és énekesek, milyen szerénységgel és teljes odaadással vesznek részt az együttes munkájában. Bent állnak a kórusban, nem akarnak »kiválni« abból. Ha a csoport játéka úgy kívánja, kilépnek a kórusból nagy egyéni művészetükkel, hogy percek mulva újból beolvadjanak a többiek közé, hogy beilleszkedjenek a nagy egyéniségek és tökéletes együttest formáló kollektívumba. Ezt kell megtanulnunk nekünk is. Ez a példa épű meg ragadott, mint tökéletes ének-tudásuk, mint mozdulataik utánozhatatlan finomsága. A kollektivitásnak ezzel a szellemével szeretnék találkozni mielőbb a magyar színpadon.

MOSZKVA KÉK EGE ALATT



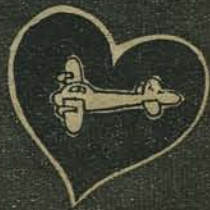
2ujrosz film

1. Hogyan élnek, harcolnak, tanulnak az orosz repülők? Ezt mutatja be a »Moszkva kék ege alatt« c. új orosz film, a szerelem és a kötelesség film-eposza. A filmet I. Reizmann és G. Levkojev rendezte. Zenéjét Rachmaninov műveiből állították össze. A magyar szöveget Gábor Andor írta.

2. **Párviadal.** Kémfilm, detektív, kalandtörténet a szovjet kémelhárító-osztály munkájából. W. Legosew mesterrendező alkotása.



PÁRVIADAL



ÚJ AMERIKAI FILMEK

»Oscar«-nak hívják azt a kis bronzszobrot, amelyet minden év legjobb amerikai filmje, filmszínésze, filmszínésznője, rendezője, epizodistája stb. kap. Az amerikai Filmművészeti Akadémia bírálja el minden évben, hogy mi és ki méltó a nagydíjra. Az Oscar-szobrocskát a háború előtt bronzból öntötték és 90 dollárért beáranyoztatták. A háború kitörése óta már nincsenek arany-Oscarok... így a szobrocskák költsége szobronként 12 dollár. A nagydíj természetesen így is igen népszerű Hollywoodban.

Az idei Oscar-t a Paramount-gyár kapta. Ők készítették a díjnyertes »Going my Way« (Az én utamon jársz) című filmet. A legjobb színészi alakítás az akadémia bírálói szerint Bing Crosby-é volt, ugyanebben a filmben. A »Going my Way« második főszereplője is nagydíjat nyert: az év legjobb másodszerep alakításáért. Leo McCarey két Oscar-t nyert: mint az év legjobb filmjének, a »Going my Way«-nek írója, és mint a film rendezője. Az év legjobb szövegíró-zeneszerző párja: James van Housen és Johnny Burke, a »Tánc a csillagokon« c. slágerükkel. A film sikere csak az emlékeztetés »Ez történt egy éjszaka« c. Clark Gable-Claudette Colbert filmmel hasonlítható össze. Ez a film is négy nagydíjat nyert 1934-ben.

Az év legjobb női alakításáért Ingrid Bergmann kapta az Oscar-t. A gyönyörű svéd színésznő alig néhány éve van Hollywoodban, de már másodszor nyert nagydíjat, ezúttal a »Gázfény« c. film női főszerepéért.

A legjobb gyermekszere címét idén Margaret O'Brien, a fogkiválóbb Shirley-utánpótlás nyerte el.

A háborús filmek közül a haditengerészet »Harcoló hölgy« és »A flotta Tarawanál« című film nyerte az első díjat.

A fasiszta elnyomás utolsó éveit kézzel-kézre járt Európában egy beültetett könyv, Ernest Hemingway regénye, amely rövidesen magyarul is megjelenik »Akiért haragoztak« címmel. A művészi szépségű regényt a Paramount-gyár megfilmesítette. Gary Cooper játssza a színes Hemingway-film főszerepét, amely felejthetetlen emléket állít a spanyol polgár-

háború vitéz partizánjainak. Az angol nyelvlelkéket adó amerikai fiatalember alakját, aki a polgárháború kitörése után önként jelentkezik a köztársasági hadseregébe, Gary Cooper játssza. Testére szabott szerep: bátor, csinos, jó humorérzékű, gyorskezü és enyhén keserű férfit kell alakítania. Maria, a partizánlány: Ingrid Bergmann, a második Garbo. A könyv egyik érdekessége, hogy költött néven szerepel benne Zsukov tábornok is, akiről kevesen tudják, hogy már Spanyolországban is a fasiszmus elleni küzdelem élharcosai közé tartozott. Az álnév Zsukov a filmben is szerepel, Hemingway »Golz tábornok«-nak nevezi.

A fasiszmus elleni harcról készült Amerikában 1939-ben az »Egy náci kém vallomása« című film. Izgalmas történet egy még a háború előtt leplezett nagyarányú náci szabotázs- és forradalmi akcióról, amelynek célja volt: átvenni a hatalmat az Egyesült Államokban! A náci-kém: Francis Lederer, cseh származású színész, az emlékeztetés sikerű »Eős délután« hőse. A detektívfilm, aki az egész náci-bűnszöveget leleplezi: Edward G. Robinson román származású színész. Szerepel a filmben Lukács Pál is. Annakidején Newyork, London, Páris premiériójai hosszú hónapokig játszották ezt a filmet, de Budapestre természetesen még a hír se nagyon jutott el. Most azonban mi so állja útját a darab bemutatásának.

Irene Dunne és Charles Boyer új filmjének címe: »Ujra együtt«. Pikanteriája a címnek, hogy inkább a két szférára, mint a film cselekményére vonatkozik. Boyer már sokkal jobban beszél angolul, mint első hollywoodi filmjében, de rosszabbul is játszik. Az amerikai rendezők keze alatt egyre modorosabbá válik, most már sokkal inkább szépfiú, mint jó színész! Irene Dunne viszont mítsem veszített bájából és ügylészük az évek is nyomtalanul haladnak el fölötté. — vagy a hollywoodi kozmetika egészen tökéletes! A nem túlságosan újszerű mesét nagyon sok kitűnő és szellemes ötlet fűszerezi, a színészek mind jók és van a filmben egy fülbemászó, vidám zeneszám is.

Sok film készült már a második világháborúról, de még mindig gyártanak az 1914-1918-as háborúról szóló filmeket is. Nemrégiben mutatták be Pedra az 1914-ben játszódó Warner-filmet: »Nem vagyunk egyedül« címet és még az idén bemutatásra kerül a »Hajnali űrjárás«. A múlt világháború repülőiről szóló film hőse Errol Flynn.



ÖRÖK ÉVA

Amerikai film a Corso és Décsi moziban

A friss, könnyű játékoság szelvényében született meg ez a legújabb amerikai filmvigjáték. Egy öreg milliomos, halálos ágyán még látni szeretné fia menyasszonyát. Tudni akarja, ki az a nő, akivel fia életre szóló frigyét köt. A fiú, mivel menyasszonyát nem találja otthon, egy kis ruhatárolást bérel fel s azt viszi el apjához. A lány nagyon csinos és kedves. S az apa sem hal meg, hanem felgyógyul. Ebből adódnak a filmjese komplikációi.

A darab igazi művészi értéke Charles Laughton alakítása. Az öreg milliomot játssza, elragadó kedvességgel. Az apró részletek finomsága az elragadó ebben a játékban. Egy-egy mosolya, egy-egy mozdulata felejthetetlen. A nőanszok, az érzékeny, finom apróságok egyszerű, közvetlen művészetének mestere Laughton. A könnyed, sőt könnyű amerikai vigjátékban is nemes emberi tartalommal tölti meg a játékot. Főlényes művészettel magával a halállal humorizál. Az, ahogyan halálos ágyán, orvosai tilalma ellenére rágyújt a szivarra és mint egy tettenért gyerek, a párna alá rejti az égő szivart, mesteri példája annak, hogy a kis dolgoknak, a legapróbb mozdulatoknak milyen rangja van a mozdulatokkal is beszélő színészi alakításban. Tetteti azt, hogy halálos beteg, s közben huncutul figyeli a körülötte forgó emberket. Egy mosoly, egy tréfás tánclépés: ezekben az »apróságokban« legnagyobb Charles Laughton mesteri játéka.

Az álmennyasszony szerepét Deanne Durbin játssza.

B. T.

L. G.

Alsó képek: Bing Crosby és Ingrid Bergmann, kezükben az »Oscar«-ral

Zsukov tábornok megszemélyesítője és Gary Cooper egy spanyol polgárháborús filmben

Ella Raines és Charles Laughton a »Gyanú« című lélektani dráma főszereplői



Műfajgyalázás

avagy a pesti színpadok kedvelt darabtipusai az elmúlt években



1. TÁRSADALMI DRÁMA

Im itt a példa. Olcsó, bár hatásos a módja, hogy vele oktass vagy taníts, a nézőtérben csendesen zokognak a színpadon végsőket ráng a gicc.



2. VIGJÁTÉK

Mily szellemes! Amíg az egyik alszik, már kész a másik kettő közt a bolt és szól a néző boldogan vihogva: ez jó mulatság s férfimunka volt!



3. REVÜ

Itt egy ütemre járnak mind a lábak, vonaglanak a rendek és karok, egy társulat, amelynek tag sosem kell, hiszen segítnek rajt a végtagok.



4. OPERA

A művésznőnek régi már a torka, megszűrve adja mind a hangokat, de fürgesége megcsúfolja gyakran fíztes korát, mi neki rangot ad.



5. IFJÚSÁGI SZINMŰ

A kisleány mily félszeg és szemérmes, virág takarja szűzi természetét, nézőtérre biztos, hogy Saegedre megy majd, meglátogatni két kis gyermekét.



6. NÉPSZINMŰ

E két legénynek kegye ó, be szeles a be oklalan mód tennének panaszt, ha véletlenül színházukba jönne és régigverné őket egy parasat.



AZ ÚJ GONDA-REVÜ

Készül a *Royal Varieté* nagy őszi revüje, amelynek rendezője Gonda László, ezúttal nemcsak a könnyű tánc, ének és próza élgárdáját vonultatja fel a siker érdekében. Az *Operától Székely Mihály* és egy új énekesnő, *Róbert Zsuzsi* képviselik ugyanis a revüben a komoly énekművészetet, a *Nemzeti Színháztól* pedig *Pataky Jenő* a mondanivalókat. Ami persze korántsem jelenti azt, hogy a bemutatásra kerülő revüből hiányzanak majd a többiek: a szubrett, a komikusok és természetesen a ballerínák...



Gonda beállít.
Kardos Magda és Pataky Jenő

Itt is van magas cíl
Róbert Zsuzsi

OPERABARÁTOK HELYETT — ZENEBARÁTOK

A Zeneművészek Szabad Szervezetében minden szerdán délután muzsikára szomjas áhitattal sereglik össze szépszámban közönség. Az alakulóban lévő Zenebarátok Társaságának tagjai ezek. Szép, nemes céllal indul ez a tömörülés. Anyagi és erkölcsi támogatással áll a Zeneművészek szervezete mellé, hogy a hivatását minél jobban, minél hathatósabban tölthesse be. Kodály Zoltán, a Zenészszerzők nagynevű elnöke örömmel fogadta, teljes tekintélyével támogatja az alakulást és külön helyiséget bocsátott rendelkezésére a Zenészszerzők Bajza-utcai székházában.

Ott voltunk a Zenebarátok Társaságának legutóbbi összejövetelén, amelyet ezúttal Kósa György avatott nagyrétű intim hangversennyé, Mozart és Beethoven egy-egy zongoraszonátájának remek előadásával. Beszélgettünk a társaság szervezőivel. Az elnök dr. Friedmann Lajos ügyvéd, ezeket mondta:

— Teljes erőnkől meg akarunk tenni mindent a tehetséges magyar zeneszerek törekvéseinek támogatására. Rövid működésünk alatt máris szolgálataira tudunk lenni az ügynek azzal, hogy a Szabadszervezet hangversenytermének megsérült mennyezetét beüvegeztettük. De a társadalom minden osztályából toborzódó tagjainak is minél többet igyekszünk nyújtani szellemiekben. Klubéletet teremtünk számunkra. De itt bridzs helyett a legnemesebb muzsika a szórakozásuk. Ügyvezetőnk dr. Berendorfer Alfréd orvos, a szakszervezetnek rendelkezésére bocsátotta európai hírű, hatalmas hangjeggyűjteményét. Nagyszerű anyag ez, egybefoglalja a kamaramuzsika gyöngyeit, ritkaságait, az óklaszikusoktól a legmaibb szerzőkig. Ezt az anyagot bőségesen kiaknázza a szervezet, saját házi koncertjein és a mi egyesületünk számára rendezett zenedélutánokon.

— Az egyesület vezetőségébe tartoznak olyan közéleti kitűnőségek, mint dr. Beér János tisztí főügyész, azonkívül Fellner Alfréd, a feloszlatott Operabarátok Egyesületének volt elnöke. Egyik távolabbi célunk, hogy a magunk demokratikus szervezetével helyébe lépünk az operabarátoknak, főként olyankor, ha új magyar zeneszerzők operai jelentkezésének támogatásáról, népszerűsítéséről lesz szó.

Szóba került ezzel kapcsolatban az a pályázat, melyet az Operaház tűzött ki új magyar operákra. Kialakult a gondolat, hogy szorosabb kapcsolatot kellene teremteni, a pályázat sikere érdekében, drámairóink és zeneszerzőink között. El is határozta mindjárt a társaság, hogy szeptember 12-én ankétszerű összejövetelt rendez, melyre meghívja a Színpadi Szerzők Egyesületének tagjait is. Az anké vezetésére és az operaszöveg természetrajzának ismertetésére e sorok írója vállalkozott.

Az operai ankét keretében Kósa György részleteket mutat be készülő új operájából. Az „Arva Jóska” és „Az két lovagok” kitűnő komponistája most egész estét betöltő művön dolgozik, címe „Anzelmus diák”. Szövegét Deverseri Gábor írta. E. T. A. Hoffmann Aranycserep című fantasztikus regényéből.

L. V

SZÉP ÚR HÉTKÖZNA PJA

GERGELY SÁNDOR KISREGÉNYE

(4)

— Seholy egy szabad szék — panaszkodik a szép asszony.

— Hála istennek — mondja Szép úr a kézsók után és elveszi a napernyőt s az asszony karjára vetett lehelletkönnyű selyemkabátot gondosan az egyik székre helyezi.

Szép úr már szivarozik, Tatárné a jegeskávét után tortát rendel. Ő nem fél a hízástól, mint a többi asszony. Nem, ő nem tart fogyókúrát. Az Isten azért teremtett gyönyörűségeket, hogy az ember elfogyassza őket. Vagy nem? ... Szép úr lelkesen helyesel, de megjegyzi azt is, hogy sajnos az ő fogyasztási lehetőségeinek határai vannak. Tatárné ezt nem érti. Nagy fekete szemek kerekre nyílnak, annyira nem érti.

— Csak akarat kell — mondja mosolyogva. — A fő az akarat — és hirtelen elkacagja magát.

— Maga kell, nem az akarat.

Nevet az asszony. Olyan ez a turbékoló skála, mintha ... olyan furcsa, megfoghatatlan ereje van ... olyan erő markolja meg Szép úr nyakkendőjét ... Hirtelen a galléria és nyaka közé dugja két ujját és ... köhögve kezd panaszkodni az erős füstre.

Tatárné érti, érti. Végzett orvos ő. A numerus clausus miatt ő is külföldi egyetemet járt s mert nem nosztrifikálták a diplomáját, pályát változtatott s ügyvéddé lett, Tatár Benő ügyvéd neje. De azért Tatárné a nikotin káros hatásáról még mindig szakszerűen ad elő. S az idős férfiak mindennapja számára is tud tanácsokat. Szép úr türelmesen hallgatja az előfrásokat. Csak a szeme árulja el, hogy dühös. Idős férfiak?! ... Senkisémmé hinné róla, hogy több van a vállán negyven esztendőnél. De mert az asszony még mindig az egészséges életmódról zeng himnuszt, rámondul:

— Hallja, már abbahagyhatná ezeket a ...

Tatárné azonnal elhallgat. Riadtan, mint egy őzike, néz a haragvó férfira. Ettől a színháztól Szép úr még inkább felbőszül, de mert az asszony lopva, az asztal alatt megcirogatja a kezét, a nagy darab ember kezés bántóvá változik. Olyan kezes bántóvá, akinek a legnagyobb öröme abban telne, ha aranyzórú bundáját kopasztgatná. Ilyen ellágyult pillanatokban Szép úrnak az volna a legnagyobb boldogsága, ha Tatárné végre igénybe venné pénzárcaját. De ez a Tatárné furcsa egy macska! Eddig csak arra szánta el magát, hogy: Hallja csak Szép, adjon Mihálykának tíz pengőt... Mihálykát, Szebeni Mihály író, a kávéházban az uzsonnázó asszonyok talán magukkal egyneműnek tartják: mert túltesz rajtuk a csevegő-fecsegésben ... Adjon Mihálykának öt pengőt ... És Szép úr ad öt, vagy tíz, vagy húsz pengőt, a kérő parancs szerint. Húsz pengő volt a legnagyobb összeg, amit a háromnapos ismeretség alatt Tatárné kiutaltatott Mihálykának, de az a mulhethi dolog már egy kicsit vastag volt ... Az asztalnál, Szép úron és Tatárnén kívül, még egy ismerős úriasszony is ült. Hirtelen feltűnt Szebeni Mihály. Kopott, ósdi ruhában.

— Mihályka, — kérdezte Tatárné, — miért nem jár úriemberhez méltó divatos ruhában?

— Mert nincsen — magyarázta Szebeni. — Az úristen, amikor a világot teremtette, megállapította, hogy tíz rend ruha jár mindenkinek. Ellenben egyesek az égi ruhatárossal összejátssza, nagyot markoltak! Szép úr például, akinek más dolga amúgy sincsen, csak hogy markoljon, tizenkilenc öltönyt tart otthon a ruhatárában s ezért Szebeni Mihály nevezetű írónak csak egy jutott. Így van ez kérem, igen tisztelt Szép úr ...

Az asszonyok kacagtak, Szép úr is jó képet vágott a tréfához és Tatárné kacsoja, a barátóné szemeláttára, az asztal fölött simult Szép úr, nagy szőrös kezefejére és azt mondta:

— Csináltasson egy nyári ruhát Mihálykának.

— Kérem, parancsoljon velem. Boldogan.

Tatárné még mindig becézőn szelídíti Szép urat. A terasszon át, befelé, ruganyos léptekkel, mint egy huszártiszt, Szebeni jön. Új, szürke ruhájában egészen fiatalos. Kopasz és erősen pocakosodó. De derűs szeme, finom vonalú szája puhává, szinte gyermekessé lágyítja arcát. Meghajlik s széles lendülettel teszi szívére a kezét.

— Mihályka, jöjjön csak, Mihályka — kiabál Tatárné.

A ruha remek. Szebeni jobbra-balra, előre-hátra forgolódik. Igazán remek a ruha. Szebeninek is ez a véleménye. Azaz ... Egy baj mégis csak van!

— Mi ... micsoda? — bosszankodik Szép úr.

— Kérem, felveszem a ruhát, ott a szalónbán és belenyúlok a zsebbe ... mindegyikbe. Hát ... mindegyik üres! Ez a baja!

Tatárné akkorát kacag, hogy a fél kávéház az asztaluk felé figyel. Szép úr is elmosolyodik. Most már nem várja meg, hogy Tatárné rákezdje: adjon a Mihálykának ... hanem kiveszi a tárcáját.

— Mennyit? Elég lesz húsz? — kérdi.

— Húsz? — méltatlankodik Tatárné. — Új ruhája van ... Csak nem kezdi hússzal ... — s újra nevet — adjon neki harmincát.

Mihályka zsebvégázza a pénzt, haboskávét rendel és egy egész doboz Figaro-cigarette-t vesz a szivarosgyerektől. Szép úr zavartan szipakol: kissé bőkezűen bánik ez az írónak a pénzzel. Az imént ejtett zsákmányának majdnem a harmadát fizeti ki ezekért a méregdrága cigarettáért, amelyekből Szép úr maga is csak egyenként s nagyon ritkán vásárol. Venne inkább inget a pénzen. Ehhez az új ruhához nem nagyon illik a koszos ing. De elkapja Szebeniről a szemét, nehogy Tatárné is meglássa a piszkos, gyűrött inget és rákezdje: vegyen Mihálykának ... Azt meg kell adni, hogy ért a csevegéshez ez az író. Ha ez úgy ír, ahogy fecseg! ... Egyszer el kell olvasni a könyveit.

Elmosolyodik. Kissé el is pirul. Tatárné úgy kacag, mintha csiklandoznának. Szép úr nem tudja: azért-e mert ő elpirult, vagy mert Mihályka Alparné eseteit mondta el. Alparné a délutáni kávéházi uzsonnázó nők legszabadabbszájúja és éppen tegnap mesélte Mihálykának, hogy tisztességes feleség a férj közeledését csak úgy tűrheti el, ha a gyengédkedés realizá-

DIVAT a háború után

Bizony nem először fordul elő a történelemben, hogy Éva (miután a fügefalevél divatjamult lett) szerényebb mezt ölt magára, mint a régi volt, melyet letett. A nagy háborúk szele mindig megzavarta az öltözködés stílusát. Az életszínvonal kényszerű süllyedése, az anyagihiány és a szellemi puritánság, amely az öltözködésben is kifejezésre akar jutni, többször követte már a dús és gazdag divatok korszakát. A késő római nők arannyal átszőtt leuge muszlintunikáját a korai középkor puritán inge követi. Mária Antoinette méteres abroncsait az empire-idők asszonyainak sima ingruhája váltja fel, melyet csak egy sál diszít. A mult világháború előtti kor fodorba, puffba, turnürbe bújt asszonya kurta rakottszoknyát



és uja nélküli »jumpert« ölt magára. Ezek csak nagyjából kiragadott példák a történelmi öltözködés panoptikumából.

Ehhez képest kevés a változás az öltözködésben most, a háború után. Csak a szoknyák lettek szűkek és a szeslik rövidek. Ez pedig természetes a mai anyagihiány és a mai anyagárak mellett. Nagy eredmény, ha egy ruhához egy méterrel kevesebb anyag kell. Ezenkívül érdem az egyszerűség, a puritánság. Mindez ma szép és ami a leglényegesebb: divatos. Ez a négy ruha kis izelítő a mai divatból. Az első színes szövetroha, kétrészes. A mandzsetta, a gallér és a pasztron pepita anyagból van. A második fekete szövetroha, homokszínű pasztronnal. A gallér széle és a zsebek is homokszínűek. A rádolgozott kockák fekete lakkból vagy gyöngyözéssel készülnek. A harmadik ruha paszteszínű szövetrohból van, teljesen egyező színű kézikötéssel összedolgozva. Kötött a háta, a dereka és a kézelő. A szövetrov lógó részére fémlapokat (esetleg régi pénzeket) veszünk. A negyedik ruha sötét szövetrohból készül, nagy és keskeny fehér szalaggal a nyaknál, a ruha kétrészes. Hátnál a szesli a zsebekkel egyenlő hosszú. A szoknyák általában négy vagy hat részből szabottak és a lépés bőségét adják ki.

Z. V. Zs.

Írók és könyvek

GERGELY SÁNDOR: URISZÉK

Minket alaposan kipreparáltak a magyar mult szeretetére. Iskola és irodalom dicsőítették ezt a multat. Különben is a lelünk felületén olyan angyalokká képződtünk, hogy e mult bűneinek és szennyeinek megismerését aligha tudtuk volna elviselni. Mi a régi magyar urak és nagyasszonyok patriarkális jóságáról olvastunk történeteket. Akadtak ugyan a valóság ábrázolására törekvő művek is, de kis számban, kivételesen, s csak azoknak a kezébe kerültek, akik tudatosan nyúltak feléjük.

Gergely Sándor „Úriszék” című regényében a Dózsa-forradalmat közvetlenül megelőző kort ábrázolja. Egész másképpen, mint történelmi könyveink és eddig volt hamisító, vagy félénk irodalmunk. A kép, ami művéből élénk társul, megdöbbentő. Megvalom, még magam is úgy vagyok vele, hogy szeretnék a hitelességében kételkedni. Nem azért, mintha a magyar multat félténem a leleplezéstől, hanem mert az ember viselt dolgai megriasztanak.

Azt hiszem azonban, hogy hasztalan a riadozás, a valóságtól most már nincs szabadulás, szembe kell vele nézni. Mert a valóság helyes felismeréséből fakadhat csak a változtatás elszánt akarása.

A művész módszerei közé tartozik a sűrítés is. Tegyük fel, hogy sűrítés az a rengeteg kézlévágatás, botozás, karóbahúztatás, ami ebben a kétszázhatoldalas regényben zsúfolódik. De történt ezekből a szörnyűségekből annyi, amennyi éppenséggel túlsok volt, s a kor minden eszményítését cinkossággá minősíti. Ha választásról egyáltalában szó lehet, a Gergely kor-ábrázolását fogadom el hitelesnek.

Biztosíték mindannyiunk számára az író szándéka. A korra vonatkozó ismereteiről tökéletes bizonyítékokat nyújt. Nagy elmélyedéssel élte bele magát anyagába. Mintha mai élő ember lenne valamennyi alakja és személyesen ismerné őket. Mestermű a Kanizsay János megábrázolása. A hatalmas, féktelen magyar nagyurat senki még így meg nem rajzolta. Ennek a csodálatos képletnek gondolkodása, szemlélete, minden cselekedete, emberi magatartása szinte leigazza az olvasót, sokunknak kell róla olvasnunk és szinte társakat keresnünk, hogy súlyát elviseljük. Egyes mozzanatokban, palotájának és környezetének háttérrel úgy jelenik meg előttünk, mint hatalmas történelmi festmény.

Általában az egymás mellé rótt tévedhetetlen szavak sorrendje csaknem mindig képet vet elénk ebben a regényben, a képek színesen, pazarul csillognak. Külön a látásunknak is szakadatlan gyönyörűség e mű végigolvasása.

Külön kell megemlítenem Gergely

Szeptember 5-én nyílik meg a
POMPADOUR-SZALON
ruhái most készülnek,
meg kell nézni őket
Címe: József
Attila-utca 12

Gyomorégés?

Ship-száda!

SHIP-SHIP-HURRA!

nyelvét. Ez a nyelv csodálatot kelt bennem. Mert amilyen természetes, hogy Moszkvában élő magyar író nyúlhatott csak hozzá az 1514-nek, az úriszék korának feltáráshoz, éppen oly meglepő a régóta idegen nyelvi környezetben élő író könnyedén ömlő, dús szókincsű, magyarosan magyar nyelve.

Nagy Lajos

MOSZKVAI JELENTÉS

Szinte megfeledezve mindenről, ami körülöttem történik, ifjúságom újra föléledt könyvmámorában olvastam végig Joseph E. Davies könyvét, a Moszkvai jelentés-t. (Fordította Juhász Vilmos, Anonymus kiadás.) A nagy realista regények hatására emlékeztetve, lassan hőmpölygő erővel ragadt magával ez a könyv, fejezetről-fejezetre. Pedig, aki írta, korántsem hivatásos író. Munkájának nincsenek különleges stílusbeli értékei, nyoma sincs itt annak, amit mesterségbeli tudásnak szokás nevezni, kompozíciós kiválóságnak, a vérbeli művész mindig jelenlevő, ösztönös formálókésztségnek, sűrítésnek, elhalkulásoknak és hangemelkedéseknek. Hogyan is lenne szó bármilyen ilyesmiről e munkában; hiszen a Moszkvai jelentés nem irodalmi céllal íródott, más volt a célja és mások a hatáskeresztjei is.

Davies két éven keresztül (1937—1939) volt az Egyesült Államok nagykövete Moszkvában. Könyve az USA külügyminisztériumához intézett hivatalos jelentéseket tartalmaz, a nagykövetnek hivataltársaihoz és barátaihoz intézett leveleit, naplószerű feljegyzéseket, hivatalos naplójának kivonatait, végül olyan szövegeket, amelyek a közreadott anyagot kiegészítik, magyarázzák. A könyv írója nemcsak hogy nem folyamodik írói eszközökhöz, anyagában is alig rostál és nem sokat törődik az előforduló ismétlésekkel sem. És mégis, újra mondom, a nagy realista regények hatásával vetekszik az élmény, amelyet műve gyakorolt reám. Fejezetei elevenen élnek bennem, közlései megfellebbezhetetlenül befolyásolják gondolatimat.

Az egyénre tett benyomás kapcsán könnyen megérthetjük azt a hatást, amit egy egész országra, az Egyesült Államok közvéleményére gyakorolt. Azt mondják, a Moszkvai jelentés amerikai megjelenése és a könyv hatása a legnagyobb katonai teljesítmé-

nyekkel volt egyenértékű. (Amerikában akkor került könyvpiacra, midőn a német hadsereg Sztalingrádot ostromolta.) Davies művét megelőzően, a Szovjetunióról formált véleménye megalkotásában „előítéletek rabja” volt Amerika népe. Ez a könyv tárta fel számára igazi realitásában a modern Oroszországot, akkora erővel, olyan közvéleményátformáló befolyással, hogy ezzel — az egykorú tengerentúli sajtó alapján a magyar kiadói ismertetés írja — „talán jobban hozzásegítette a szövetségeseket a győzelemhez, mint egy megnyert ütközet”.

Azt mondtuk, Davies könyve nem irodalmi igénytel íródott, s különleges stílusbeli értékei sincsenek. Ha ez így van, mégis mivel érte el páratlan hatását? Mi ennek a könyvnek a titka, hogyan tudta az amerikai közvéleményt olyan hatalmas fordulattal átalakítani?

„Mikor Oroszországba indultam, — írja Davies egy helyen — megfogadtam, hogy nem viszek magammal útipoggyászként előítéleteket, s hogy érzelmeim éberségére mindig ügyelni fogok.” Ez a becseletes tárgyilagosság, ez az előítéletektől mentes megismerési vágy első lapjától az utolsóig jellemző jegye a Moszkvai jelentésnek. Daviest minden érdeklő Oroszországban: a politika, a politikai vezéregyéniségek, a nagy politikai perek és az ország ipari termelése nem kisebb mértékben, mint a vallás és tudomány helyzete, a művészet, valamint az orosz családok magánélete, stb. stb. Mindenről ír, amit Oroszországban lá-



A Közönség beleszól



Szegény Hacsek, szegény Sajó! Egy idő óta — sőt, jóideje már — mindenki út rajta egyet (és mindenki rajtuk út egyet, amivel éppenséggel igazolódik a létük s ügylátszik alkonyodó életük).

Kritikusaink nem vesznek észre valami fontosat:

Hacsek és Sajó örök figurák! Csak-hogy századokkal előbb »Harlekin«-nek, »Dottore«-nak, »Polichinelle«-nek hívták őket, később »Magyar Miska«, »Bolond Istók«-ként nálunk is éltek, a közelmúltban »Papanek Dani«, »Alborák«, »Tallérossy Zebulon«, »Tollyás Dániel«, »Mokány Berci« néven együtt szerepeltek »Seiffensteiner Salamonnal«, akiből a »Bölcs Rabi« lett s aki ma »Ludas Matyi« néven s magyaros formában »magyarázza meg« a furcsaságokat. És volt e kiirthatatlan örök figuráknak nőrokonuk is: »Yost Micike! Nem kell dicsekedni vele, de volt, amint Hacsek és Sajó is elműlnak majd, mert a kor, amelyből kinőttek, amelynek típusait személyesítették meg, szintén elműlik s a stupid, agresszív és penetráns kávéházi kispolgár alakját már váltja is — szemünk előtt — az »Új Magyarország« hasábjain született »Új Stupid«: »Dinnye Zakariás! Minden kor olyan figurát avat típusá, amelyet megérdemelt!

tott, amiről tudomást szerzett, jól tudván, hogy bizonyos esetekben egy vilamoskalauz elejtett mondata, vagy a vendéglőben kiszolgált ételek éppolyan jellemző vonásokkal szolgálják egy ismeretlen ország megismertetését, mint nagyjaink cselekedetei. Figyelő szemekkel járt Davies Oroszországban, szinte gyermeki frisséggel reagálva mindenre, ami szemei előtt lezajlott. Nem hivatott író, nem avatottja a művészetnek, de érdeklődésének sokoldalúsága, szemléletének gyermekies frissége és igazságérteklvése, a művész szellemével rokon. Valahol itt keresendő hatásának titka is.

Számunkra, akik a demokratikus Amerika népénél is súlyosabb, szegényteljes »előítéletek rabjai« voltunk Szovjetország megítélésében, iskolánkívüli kötelező olvasmányá kellene tenni Davies könyvét, teljes szellemi felszabadulásunk érdekében.

Tolnai Gábor

Háziasszonyom!

Használja háztartásában ismét a régi, bevált Ia minőségű

SIDOL FÉMTISZTÍTÓ

Még ma adja át 1/2 l, 7 dl, 1 l. üres üvegét kereskedőjének azzal, hogy megtöltve és

„békebell minőség”

feliratú külön címkével ellátva kapja vissza

HYPO NÉLKÜL NINCS NAGY MOSÁS!
FEHÉRÍT, SZAPPANT, TÚZELŐT TAKARÍT

fényszóró

MŰVESZETI HETILAP

Főszerkesztő: BALAZS BÉLA

Felelős szerkesztő: SZEGI PÁL

Felelős kiadó: GYÖNGY PÁL

KIADJA A MAGYAR FILMIPARI R. T.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, IV., SZÉP-UTCA 3

Kéziratokat nem őrziünk meg és nem adunk vissza

Csak válaszbellyel ellátott levelekre válaszol a szerkesztőség

453082 — Athenaeum Rt. mélynyomása

Felelős: TALABÉR FERENC



A Városi Színházban vendégszereplő ukrán
állami ének- és táncgyűttes művészei:
Eleki Parszrepovoj
Lobko Ingruda
Digenko Leno
Mersunoff Michail

